

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Bestuurskundige Berichten januari 1995

Smolenaars, M-L.; Schepers, H.; Voort, H. van der; Drimmelen, K. van; Krassenburg, M.; Loo, M. van het; ... ; Vonk, P.

Citation

Smolenaars, M. -L., Schepers, H., Voort, H. van der, Drimmelen, K. van, Krassenburg, M., Loo, M. van het, ... Vonk, P. (Eds.). (1995). Bestuurskundige Berichten januari 1995. *Bestuurskundige Berichten*, 10(1). Retrieved from <http://hdl.handle.net/1887.1/item:3233849>

Version: Publisher's Version

License: [Creative Commons CC BY-NC-ND 4.0 license](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Downloaded from: <http://hdl.handle.net/1887.1/item:3233849>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Bestuurskundige Berichten

---

januari 1995
jaargang 10 nummer 1

Themanummer
Hoger Onderwijs

Vijf Kamerleden over het hoger onderwijs

De Leidse strategienota van Vredevoogd

Academici en auto's: rationeel onverantwoord

Verslag Bestuurskundige Estafette

Officieel orgaan van de
Bestuurskundige Interfacultaire vereniging Leiden

BESTUURSKUNDIGE BERICHTEN

Nummer 1 - januari 1995
Thema Onderwijs

Redactie-adres
Studievereniging B.I.L.
Wassenaarseweg 52
Kamer SA-05
Postbus 9555
2300 RB Leiden
tel: 071-273696
fax: 071-273979

Hoofdredactie M.L. Smolenaars
Eindredactie H. Schepers, H. van der Voort
Redactie K. van Drimmelen, M. Krassenburg,
M. van het Loo, H. Schepers, M. Topee, P.
Vonk
Lay-out redactie H. Schepers
Grafische bijdragen P. van Bronkhorst
Medewerkers M. van As, T. Brandsen, Mr.
Ing. W.G.J.M. van de Camp, V. Castenmil-
ler, N. van den Eeden, M. Fox, W. van Gel-
der, drs. P.J.H. van Gessel, R. Hartendorp, J.
Jorritsma-van Oosten, dr. M. Rutgers, mr. J.
Schilder, G.J. Schutte, drs. C. Veldhuijzen,
M. de Vries, J. van Werven
Redactieraad mr. M.A.P. Bovens, M.L.
Gevers-Breusers, drs. F. Jorna, dr. F.M. van
der Meer, dr. J. de Vries, M.L. Smolenaars

Abonnement Leden van de Bestuurskundige
Interfacultaire vereniging Leiden ontvangen de
Bestuurskundige Berichten gratis thuis. Voor
niet-leden bedraagt een abonnement f 16,- per
jaar. Dit dient te worden voldaan op bankreke-
ningnummer 56.65.22.357 t.n.v. B.I.L. o.v.v.
abonnement B.B., of op giro 9013 van ABN-
Amro Leiden o.v.v. B.I.L., rekeningnummer
56.65.22.357; abonnement B.B.

Druk Drukkerij van de Faculteit der Sociale
Wetenschappen Leiden

De Bestuurskundige Berichten is een uitgave
van de Bestuurskundige Interfacultaire vereni-
ging Leiden en verschijnt ten minste 4 maal
per jaar.

Het is niet toegestaan zonder voorafgaande
toestemming van redactie en bestuur van de
B.I.L. op enigerlei wijze het geheel of delen
van dit nummer te reproduceren.

Waar redacteurs op persoonlijke titel hun
mening geven is deze niet noodzakelijkerwijs
die van de gehele redactie.

ISSN: 0920-5772
COPYRIGHT: 1995 B.I.L.

Voorwoord	3
Van het bestuur	3
Hoger Onderwijs: investeren in eigen toekomst	4
Socialistisch/Liberaal onderwijs'beleid'	6
Waar het werkelijk om gaat: betere kwaliteit van hoger onderwijs	8
Het Hoger Onderwijs-debat vereist constructievere bijdragen	9
De heer Schutte over het Hoger Onderwijs	10
Koersen op kwaliteit Aanzet tot een strategie voor Leidse universiteit	12
Universitair onderwijs: gedegradeerd tot 'lopende band'-business	14
Studeren in Noorwegen; een bevrijdend gevoel	15
AFGESTUDEERD, EN DAN..?	
Van internationaal naar sub-lokaal bestuur	17
Sinds 1 juni verplicht identificeren!	19
ZELFPORTRRET	
Jon Schilder	21
Het Openbaar Bestuur in een ander daglicht	22
De mobiliteitskosten van een afgestudeerde: de casus van een eigen auto	24
AFGESTUDEERD, EN DAN..?	
Pauline Vonk bij de CFO	26
ZELFPORTRRET	
Mark Rutgers: een zelfportret in 1000 woorden	28
Bestuurskundige Estafette: symposium BIL, vakgroep en NSOB	30

THEMA VOLGENDE NUMMER:
LUSTRUM BIL EN VAKGROEP BESTUURSKUNDE

Met onder andere:

* BIL LUSTRUM-PROGRAMMA
* POLITIEK ALS EVENWICHTSKUNST
* PROJECT BIL/CEDO NULLI:
INTERNATIONAL CONTRACT RESEARCH

Voorwoord

Marie-Louise Smolenaars

Het hoger onderwijs is de afgelopen maanden vaak
in het nieuws geweest vanwege de bezuinigings-
plannen van minister Ritzén. Verlaging van de
studiebeurs, verhoging van het collegegeld en minder
geld naar de universiteiten; zaken waar niet iedereen even
blij mee is. Dat de voorzieningen voor het huidige aantal
studenten handen vol geld kosten en dat er ooit iets moet
veranderen, daar zijn velen het over eens. Echter, over
wat er moet veranderen lopen de meningen uiteen. Lang
niet iedereen kan zich vinden in de plannen die er toe
leiden dat het wel of niet kunnen studeren sterk afhanke-
lijk wordt van het inkomen van de ouders.

Wij vroegen een aantal onderwijspecialisten uit de
Tweede Kamer wat zij vinden van de huidige plannen en
van andere manieren van bezuinigingen, bijvoorbeeld
selectie 'aan de poort'. Verder heeft ook een aantal stu-
denten zijn mening gegeven over de huidige bezuini-
gingen, is er een verslag van de 'Bestuurskundige Esta-
fette', een boekbespreking van het dagboek van Ed van
Thijn, tips om na je afstuderen goedkoop (!!) auto te
kunnen rijden en nog veel meer. ■

Van het bestuur

Vivienne Castenmiller & Johan van Werven

Waar zijn we eigenlijk aan toe? Dat is de vraag die bij de studenten rijst. De veranderingen in het hoger
onderwijs zijn niet gering. Vijf jaar, vier jaar, drie-en-een-half jaar, drie jaar studeren, tempobeurs, prestatie-
beurs, korting van de basisbeurs, verhoging van het collegegeld, selectie bij de ingang voor universiteiten.
Waar ligt de grens van al deze veranderingen? Wat zijn de kwaliteitseisen die aan het wetenschappelijk onderwijs
verbonden zijn? Wordt het niet eens tijd dat wij, als toekomstige bestuurders, ons hierover druk gaan maken...

Waar blijft het wetenschappelijk onderwijs, als de mogelijkheid tot studeren tot een minimum wordt gereduceerd.
Wat is dan nog wetenschappelijk aan wetenschappelijk onderwijs? Wanneer de wetenschap niet door een continue
kwaliteit en geloofwaardigheid gewaarborgd wordt, zal zij in een neerwaartse spiraal terecht komen en zal haar kracht
verloren gaan. Deze neerwaartse gang zal versneld worden door de wirwar van Haagse maatregelen. Indien Den Haag
besluit de tempobeurs tot 75% te verhogen, de prestatiebeurs door te zetten, de studieduur te halveren, het collegegeld
te verdubbelen, de studiefinanciering af te schaffen, dan zal de kwaliteit van het onderwijs teloor gaan.

Hallo toekomstige bestuurder, is het kwartje gevallen? ■

Artikelen

De Bestuurskundige Berichten is het blad voor en
door studenten bestuurskunde. De B.B. bevat o.a.
de volgende soorten artikelen:

- inhoudelijk bestuurskundige thema's;
- (politieke) opinie;
- beeldvorming studie bestuurskunde;
- beeldvorming van verrichtingen studenten,
afgestudeerden en docenten;
- verenigingsactiviteiten en -nieuws.

Lijkt het jou interessant één of meer van deze arti-
kelen geplaatst te zien in de B.B., dan kan dat. Er
zijn twee mogelijkheden:

1. Wordt redacteur: dit houdt in dat je elke
twee maanden meewerkt aan de totstand-
koming van de B.B., met ten minste één
artikel van jouw hand.
2. Stuur een artikel in; doe dit voor de vol-
gende B.B. niet later dan op 28 februari,
het liefst op diskette (maar getypt kan
ook) in WordPerfect 5.1.

Bel voor informatie Marie-Louise (071-768952) of
Harold (071-415606). Je kunt ook langskomen op
de BIL-kamer (SA-05). ■

Hoger onderwijs: investeren in eigen toekomst

Monique de Vries

Lid van de Tweede Kamer voor de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie (VVD)

Onder de titel 'Investeren in de mens' heeft de VVD in haar verkiezingsprogramma de inhoudelijke lijnen aangegeven, waarlangs het onderwijsbeleid in de komende kabinetsperiode gestalte moet krijgen. De essentie is dat kwaliteit boven kwantiteit moet gaan. De brede toegankelijkheid die velen een hoger onderwijs-diploma moet garanderen heeft geleid tot slecht rendement - een zeer groot aantal studenten doet er veel te lang over om af te studeren -, verlaging van het niveau van studie en diploma en het creëren van studierichtingen die door gebrek aan diepgang geen wetenschappelijke opleiding, noch een relevante aansluiting op de arbeidsmarkt bieden.

De afspraken in het regeerakkoord met betrekking tot de stelselherziening van het hoger onderwijs met als doel een grotere differentiatie in studiedoel, studieniveau en studielengte, zijn dan ook in lijn met het VVD-verkiezingsprogramma.

De invoering van de twee-fasenstructuur met een uniforme studielengte van vier jaar in de eerste fase, is steeds meer een te knellend keurslijf gebleken voor de instellingen van hoger onderwijs. In HOOP '94 (Hoger Onderwijs en Onderzoeks Plan) is al duidelijk aangegeven dat deze uniforme studieduur ten opzichte van de ons omringende landen tamelijk uniek is en de noodzakelijke grotere differentiatie in de weg staat. Het regeerakkoord stelt met betrekking tot het hoger onderwijs drie vragen, waaronder de vraag: "Hoe kan bij

handhaving van een brede toegankelijkheid meer selectie op kwaliteit plaatsvinden?". Twee elementen uit deze vraag verdienen een nadere beschouwing.

In de eerste plaats de brede toegankelijkheid. Het aantal studenten in het hoger onderwijs is na 1960 explosief toegenomen. Door toegenomen welvaart en door de invoering van een voor iedereen beschikbaar stelsel van studiefinanciering, hebben steeds meer jongeren een keuze gemaakt voor een voortgezette opleiding in het hoger onderwijs. De verwachting is dat deze groei nog meer zal toenemen. Dit kwantitatieve aspect in ogenschouw nemend, is de vraag gerechtvaardigd of de toename van het aantal studenten niet ten koste gaat van de kwaliteit van het hoger onderwijs. Gezien de lage rendementscijfers en de relatief hoge uitval kan men zich afvragen of de brede toegankelijkheid geen ongewenste effecten veroorzaakt. Het recht op toegang geeft geen garantie op het behalen van het diploma. Studenten verschillen te zeer in capaciteit, aanleg, inzet en motivatie om hetzelfde traject met gelijk succes te doorlopen. In de ons omringende landen is dat tijdig ingezien en biedt het hoger onderwijs een grote diversiteit aan opleidingen die beter aansluiten op de verschillende mogelijkheden en wensen van diegenen die er gebruik van maken.

Het streven naar een hoog kennisniveau dat aansluiting vindt op de arbeidsmarkt en dat zoveel mogelijk mensen de mogelijkheid geeft zich maximaal te ontplooien en dat qua niveau de internationale toets kan doorstaan, vereist een onderwijsstelsel dat geënt is op de realiteit dat mensen verschillende mogelijkheden hebben.

Brede toegankelijkheid betekent derhalve niet eenzelfde eindniveau

voor iedereen, maar een eindniveau dat recht doet aan de eigen mogelijkheden.

Het tweede element betreft de selectie. Sinds kort is selectie een bespreekbaar onderwerp geworden. Het is echter geen panacee voor alle fricties die zich thans in het hoger onderwijs voordoen, zeker niet als je spreekt over selectie aan de poort oftewel een toelatingsexamen. De eerste selectie vindt thans in Nederland plaats in het voortgezet onderwijs. Het HAVO- en VWO-diploma geven recht op toegang tot respectievelijk het HBO en de Universiteit. Alleen op inhoudelijke gronden - daar waar het gaat om specifieke kennis en vaardigheden die buiten het curriculum van het voortgezet onderwijs vallen - vindt selectie plaats zoals bijvoorbeeld bij de conservatoria. De vanzelfsprekendheid van die selectie wordt door niemand betwist.

Bij selectie gaat het echter niet om de inhoudelijke rechtvaardiging, maar om een voorspellend element: zal deze aankomende student met een redelijke mate van zekerheid binnen de gestelde tijd de eindstreep halen? Een selectie met een voorspellende waarde is een ingewikkeld instrument, omdat er zeer veel factoren zijn die het uiteindelijke succes van een student kunnen bepalen: niet alleen zijn voorkennis, de hoogte van zijn cijfers en zijn intelligentie, maar ook inzet, doorzettingsvermogen, karakterstructuur, het hebben van een analytisch denkvermogen en een zeker abstractieniveau. Het is een fictie te veronderstellen dat een selectietoets al die factoren zou kunnen meten, al was het maar omdat de selectie altijd beperkt zal zijn in tijd en omvang. Naarmate de tijd en omvang van de selectie toenemen, zal de toekomst meer zekerheden bieden en zal de voorspellende waarde meer ge-

wicht hebben.

Het nadeel van selectie in de vorm van een toelatingsexamen is bovendien dat men van te voren moet vaststellen welke de criteria zijn en waar de marges liggen. Zal iedereen met een eindcijfer 6 met zekerheid de eindstreep halen, en is iedereen met een 5,5 ongeschikt? Selecteert men de honderd beste kandidaten en is men derhalve het ene jaar niet geschikt en het daaropvolgend jaar wel? Worden mensen in de keuze van hun studie afhankelijk van een momentopname, of een gesprek met iemand die binnen bijvoorbeeld een uur kan concluderen of iemand voldoende motivatie en inzet zal hebben?

Tenslotte, gaat elke instelling nu zijn eigen selectieproces ontwerpen en worden aankomende studenten gedwongen om een groot aantal instellingen langs te gaan om bij eventuele afwijzing bij de ene instelling, een kans op toelating bij een andere instelling niet te verspelen? Is het daarnaast wel duidelijk, op welke gronden je aan het ene of wel het andere instituut je opleiding wilt volgen?

Conclusie mag zijn dat selectie in de vorm van een toelatingsexamen niet zal leiden tot een betere begeleiding van de student naar de juiste studierichting op het gewenste niveau en dus evenmin tot een verbetering van het rendement.

Selectie is een uitstekend middel mits alle relevante variabelen voldoende getoetst kunnen worden en mits de student de kans krijgt zijn capaciteiten ten volle te tonen. Naast een relevant vakkenpakket en eventueel behaalde cijfers bij het eindexamen biedt het propeadeuse-jaar, waarin naast kennis, intelligentie en aanleg ook inzet, motivatie en doorzettingsvermogen voldoende getoetst kunnen worden om de mogelijkheid van succesvolle afronding te voorspellen. Dit werkt alleen wanneer aan die propeadeuse ook consequenties worden verbonden. Bij onvoldoende resultaat dient de student de opleiding te verlaten. Echter, onvoldoende capaciteit of aanleg voor de

ene opleiding, betekent niet dat er geen andere mogelijkheden open liggen. Naast een selecterende functie zou de propeadeuse ook een verwijzende functie moeten hebben, bijvoorbeeld binnen hetzelfde vakgebied op een ander niveau of van een wetenschappelijke opleiding naar een meer praktijk-gerichte opleiding.

Naast beleidsvoornemens ten aanzien van de inrichting van hoger onderwijs heeft het regeerakkoord zich ook uitgesproken over de studiefinanciering. Met ingang van het studiejaar 1995/1996 zal de studiefinanciering in eerste instantie worden toegekend als een lening die na gebleken prestaties wordt omgezet in een gift. In de praktijk zal dit voor studenten geen groot verschil maken met de huidige situatie, waarbij de gift bij onvoldoende prestaties alsnog wordt omgezet in een lening.

Het verstrekken van studiefinanciering voor de nominale studieduur is een beleidswijziging. In de ogen van de VVD is het zeer wel te verdedigen om studiefinanciering niet langer te verstrekken dan voor de duur van de studie. Studenten moeten echter wel de mogelijkheid houden om naast hun studie nevenactiviteiten te ontplooien. De prestatiebeurs mag derhalve niet leiden tot een jaarlijkse puntentelling en afrekening. Twee meetmomenten zijn wat de VVD betreft voldoende: na de propeadeuse en bij beëindiging van de studie, waarbij niet het wel of niet behalen van het diploma maatgevend moet zijn, maar het aantal vakken (of punten) dat men wel heeft behaald.

De op 8 december 1994 getekende intentieverklaring tussen de minister van OCW (Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen) en de voorzitters van respectievelijk de VSNU (Vereniging van Samenwerkende Nederlandse Universiteiten) en de HBO (Hoger Beroeps Onderwijs)-raad heeft in dit kader nog een paar kanttekeningen. De stelselherziening zal conform de afspraken in het regeerakkoord worden aangepakt en leiden tot een grotere differentiatie en een kortere gemiddelde verblijfs-

duur. Een goede stimulans hiertoe is de eenmalige financiële impuls voor verbetering van de kwaliteit. Wanneer wij van studenten verwachten dat zij in de daarvoor gestelde tijd afstuderen, mogen deze studenten ervan uitgaan dat zij een uitstekend studieprogramma geboden krijgen dat hen in staat stelt die prestatie te leveren. De verhoging van het collegegeld met duizend gulden is de prijs die betaald moet worden om de afgesproken bezuiniging in 1998 te halen. Studenten met ouders in lagere inkomensgroepen zullen hiervoor worden gecompenseerd middels de aanvullende beurs. De pijn ligt dan bij studenten met ouders uit de hogere middeninkomens. Zij zullen weer een stukje ouder-onafhankelijkheid moeten opgeven of door bijverdienen en lenen het hogere collegegeld moeten opbrengen. Dit sterkt de VVD in haar al eerder geuite voornemen om met ingang van 1998 de OV-jaarkaart af te schaffen en de opbrengst toe te voegen aan de basisbeurs, om studenten zoveel mogelijk onafhankelijk te maken, niet alleen van ouders maar ook van leningen.

Het ziet ernaar uit dat de volgende eeuw een nieuw stelsel van hoger onderwijs kent dat beter inspeelt op de grote variëteit van studenten. Een betere selectie voorkomt dat mensen in het stelsel 'verdwalen' en kwaliteitsverbetering moet afstuderen in de gestelde tijd garanderen. Als aan deze voorwaarden is voldaan, dan is het redelijk ook van de student een investering in eigen toekomst te vragen, zowel op het vlak van studie-inspanning als het financiële vlak. Voor de VVD-fractie is dit evenwicht een belangrijk ijkpunt. ■

Socialistisch/Liberaal onderwijs'beleid'

Ruim 100 dagen is de socialistisch/liberale coalitie nu aan de slag. In die tijd is zij erin geslaagd in heel Nederland onrust te zaaien door in het hoger onderwijs *f* 1,5 miljard aan bezuinigingen voor te stellen. Deze onrust was met name het gevolg van de voorgestelde vernieuwing van het hoger onderwijs en de daaraan gekoppelde financiële taakstelling. Vernieuwing in het hoger onderwijs is nodig. Ook het CDA wil verandering om de kwaliteit te vergroten en de kennisinfrastructuur in stand te houden. In de manier waarop verschillen wij echter aanzienlijk met de door de socialistisch/liberale coalitie voorgestelde maatregelen. De hoofdlijnen van de CDA-fractie vallen uiteen in een aantal punten.

W. van de Camp

Lid van de Tweede Kamer voor het Cristen Democratisch Appel (CDA) met medewerking van P. van Gessel

I Binnen het hoger beroepsonderwijs en het wetenschappelijk onderwijs

1. Concentratie op primaire doelstellingen via herkenbare programma's.

2. Effectieve en efficiënte inrichting van de onderwijsprogramma's.

Een van de mogelijkheden om hier toe te komen is de studieduur-differentiatie. Dit betekent niet dat de duur van de opleidingen alleen maar korter zal worden. In een aantal gevallen zal sprake zijn van studieduurverlenging. Denk hierbij aan de bèta-opleidingen. Wel ben ik van mening dat de studieduur-differentiatie niet zaligmakend is. Een gedegen WO (Wetenschappelijk Onderwijs)-opleiding dan wel HBO-opleiding heeft nu eenmaal een bepaalde minimumtijd nodig. Studieduur-differentiatie als bezuinigingsmaatregel wijzen wij resoluut af. Het kost eerder geld dan dat het geld zal opleveren.

3. Duidelijke profilering van HBO en WO naast elkaar.

Een en ander sluit samenwerking echter niet uit. Daarbij valt bijvoorbeeld te denken aan het gebruik van

laboratoria en practica alsmede infrastructuur-investeringen in de toekomst. In een aantal gevallen zal het noodzakelijk worden dit mede gebruik te stimuleren ten einde de kosten zoveel mogelijk in de hand te kunnen houden.

4. Samenwerking tussen HBO en WO bij specifiek beroepsgerichte opleidingen.

5. Geen actieve stimulering van doorstroming van HBO naar WO.

Het zou voor studenten zeer aantrekkelijk zijn zolang en zoveel mogelijk te studeren op kosten van de overheid. Helaas is de overheid genoodzaakt keuzes te maken. De redenen laat zich raden. De kosten zouden verschrikkelijk uit de hand gaan lopen. Om die reden heeft iedere student(e) in principe recht op één hoger onderwijs-opleiding. Hiervoor geldt een volwaardige bekostiging en de daarbij behorende studiefinanciering. Indien na de opleiding nog behoefte bestaat aan een vervolgopleiding zal deze voor eigen rekening gevolgd moeten kunnen worden. De verantwoordelijkheid van de overheid is dan ten einde.

6. Geen selectie aan de poort, wel beoordeling na een jaar.

Geen selectie aan de poort betekent niet dat er geen selectie plaats zal moeten vinden. Dat gebeurt nu ook. Rechtstreeks toegang tot de universiteit of hogeschool is alleen mogelijk indien er bepaalde diploma's overgelegd kunnen worden. Uit de praktijk

is gebleken dat dit niet voldoet. Nog teveel studenten breken hun studie af en dreigen buiten de boot te vallen. Een mogelijke oplossing van dit probleem is het strenger selecteren in het voortraject. In de praktijk zal een verzwarende van de tweede fase voortgezet onderwijs plaats moeten vinden. De stuurgroep tweede fase heeft hiervoor voorstellen ontwikkeld.

Daarnaast zullen instellingen na het eerste jaar moeten beoordelen of een bepaalde student(e) gezien zijn/haar resultaten het eerste jaar, het talent en de motivatie in huis heeft om de opleiding succesvol af te ronden.

Duidelijk zal zijn dat het CDA kiest voor vernieuwing en verandering, maar dan wel zorgvuldig en doordacht zonder zig zag-koers.

Daarbij loopt het CDA niet weg voor de financiële taakstelling die voor onderwijs en studiefinanciering in het eigen verkiezingsprogramma is opgenomen. Deze bedraagt *f* 0,7 miljard in 1998. Dat is aanzienlijk minder dan de voorgestelde ombuigingen van de socialistisch/liberale coalitie. Het regeerakkoord vermindert de uitgaven op het hoger onderwijs met maar liefst *f* 1,5 miljard in 1998; *f* 1,- miljard op de studiefinanciering en aanvankelijk *f* 0,5 miljard via een stelselwijziging op het hoger onderwijs. De recente verschuiving van een groot deel van die *f* 0,5 miljard naar de collegegelden betekent afwenteling van *f* 1,4 miljard op de rug van de studenten.

Daarbij worden de studenten met ouders uit de midden-inkomens het meest getroffen. De uiteindelijke opbrengst kan bij een groot beslag op

leningen en bij onzekere terugbetalingen lager uitvallen dan geraamd.

II. De studiefinanciering

De CDA-fractie is voor bijstelling van het stelsel van studiefinanciering, maar wel met behoud van garanties voor toegankelijkheid, stimulering van de eigen verantwoordelijkheid en tegengaan van fraude. De bijstelling van het CDA omvat een bedrag van *f* 500 miljoen. Daarbij wordt een gemengd systeem van beurs en leningen gehandhaafd voor MBO-, HBO- en WO-studenten, terwijl voor de HAVO- en VWO-leerlingen het kinderbijslag-regiem moet gaan gelden. De voortgangscontrole (lees: tempobeurs) wordt voortgezet en waar mogelijk aangescherpt. Die lijn is bevestigd in het in juni 1994 gevoerde debat over het wetsvoorstel Student Op Eigen Benen. Voor minister Ritzen was toen de grens bereikt. Een grens die hij twee maanden later weer met gemak doorbrak. Over geloofwaardigheid gesproken.

De CDA-fractie loopt niet vooruit op de toch al moeizame voorstellen inzake de studiefinanciering. Wel kan nu al opgemerkt worden, dat de voorstellen van de socialistisch/liberale coalitie afwijken van de CDA-lijn op een aantal punten. Ik wil er drie in het bijzonder noemen.

1. Invoering van een prestatiebeurs.

Torenhoge studieschulden kunnen het gevolg van deze prestatiebeurs zijn. Financiële redenen zullen als argument worden gebruikt om niet meer aan een studie in het hoger onderwijs te beginnen. Dat kan toch nooit de bedoeling zijn geweest? Maar ook de systematiek van dit stelsel doet wat merkwaardig aan. Studenten worden afgerekend op bepaalde meetmomenten tijdens en/of aan het einde van de studie. De op die momenten vastgestelde studieprestaties zijn bepalend voor de hoogte van de studieschuld.

Waar echter volledig aan voorbij wordt gegaan is de studeerbaarheid van de programma's. Je zult maar een studieonderdeel niet kunnen vol-

gen omdat de cursus al volgeboekt is. De prestatiebeurs rekent wel met je af. De huidige tempobeurs laat dit soort onvolkomenheden van het systeem toe, omdat een minimum aantal punten per jaar behaald moet worden. Het probleem van de volgeboekte cursus is daarmee niet opgelost, maar ook niet afgewenteld op de student.

2. Het schrappen van het extra jaar na het verstrijken van de cursusduur.

In de plannen zoals die nu worden voorgesteld zal de prestatiebeurs alleen voor de cursusduur worden toegepast. De daadwerkelijke studieduur is in de meeste gevallen langer. Verhalen dat studenten dan maar wat harder moeten studeren zijn op z'n zachtst gezegd, in de mij bekende gevallen althans, ongenueanceerd en te gemakkelijk. Het is op zich niet zo vreemd dat studenten langer over hun studie doen. De programma's zijn al ingedikt van zes naar vier jaar. Het gevolg van het afschaffen van de cursusduur-plus-één-jaar is dat je je geen enkele misstap kunt veroorloven. De black-out tijdens tentamens is door de prestatiebeurs eigenlijk opgelost!

3. De financiële taakstelling.

Het moge duidelijk zijn dat de relatie tussen de eventuele stelselwijziging hoger onderwijs en de studiefinanciering onmiskenbaar is. Een samenhangende aanpak is dan ook wenselijk. Maar dat neemt niet weg dat de stelselwijziging ook op eigen merites moet worden beoordeeld. Immers ook zonder stelselwijziging HBO en WO zijn aanpassingen van de Wet op de Studiefinanciering onontkoombaar.

De huidige discussie over de toekomst van het Hoger Onderwijs en het stelsel van studiefinanciering verdient in bestuurskundig opzicht geen schoonheidsprijs. De oorzaak dient niet alleen bij de huidige coalitie gezocht te worden. Er zijn weliswaar bij het sluiten van het regeerakkoord grove fouten gemaakt, (denk daarbij

aan het terrasje van de heer Nuis, alsook aan het bezuinigingsbedrag van *f* 1,5 miljard dat op een achternamiddag bedacht is om de financiële paragraaf van het regeerakkoord sluitend te krijgen) maar het probleem is echter breder.

Te lang is door de politiek, het ministerie, de instellingen, de CvB's (Colleges van Bestuur, red.) en de faculteiten gearzeld en getreuzeld. Een daadwerkelijke keuze voor autonomie van instellingen en studenten is de afgelopen decennia niet gemaakt. Privatisering van het Hoger Onderwijs-stelsel is een modekreet. Desalniettemin zullen er de komende jaren een groot aantal veranderingen dienen plaats te vinden. Meer eigenstandige verantwoordelijkheid voor studenten en instellingen is daarbij het centrale thema. ■

Ingezonden mededeling

BOEKHANDEL

BOOX

BOEKEN VOOR ELKE LIJST

Wij zijn specialist in buitenlandse studieboeken, maar hebben ook de Nederlandse titels op de boekenlijst.

Bezoek onze overzichtelijke winkel en vraag naar de unieke mogelijkheid om op rekening te kopen.

Breestraat 54 Leiden Tel. 071 - 124862

Waar het werkelijk om gaat: betere kwaliteit van hoger onderwijs

Wim van Gelder

Lid van de Tweede Kamer voor de
Partij van de Arbeid (PvdA)

Minister Ritzen en staatssecretaris Nuis zijn gehandicapt aan hun (vervolg-)opdracht begonnen. In het regeerakkoord zijn weer bezuinigingen op onderwijs aangekondigd, maar nu eens niet over alle sectoren verdeeld. Het funderend onderwijs is bewust buiten schot gebleven. De nadruk lag nu op bezuinigingen op het hoger onderwijs. Grotendeels op de studiefinanciering en voor de rest op de hogescholen en universiteiten.

De politiek kan besluiten dat er voor bepaalde beleidsterreinen minder geld wordt uitgetrokken. Niet om de direkt betrokkenen te pesten, maar uiteindelijk omdat besloten is schoon schip te maken waar het het overheidstekort betreft. De reacties dat bezuinigingen op het hoger onderwijs niet mogen en/of kunnen zijn dan ook niet erg adequaat. Hoe wenselijk of onwenselijk bepaalde bezuinigingen zijn, is een kwestie van politieke keuzes. Dat neemt niet weg dat een kabinet ervoor te zorgen heeft dat condities geschapen worden om de beoogde bezuinigingen mogelijk te maken.

Na het bekend worden van de bezuinigingen zijn argumenten naar voren gekomen die reëel zijn en dus ook door de verantwoordelijke politici geaccepteerd moeten worden.

Bezuinigingen zijn moeilijk door te voeren als de instellingen en studenten volledig dwars liggen. Dat geldt temeer omdat de achtergrond van de huidige discussie niet uitsluitend een financieel probleem betreft. Er is immers alle aanleiding een bredere discussie te voeren over de vraag hoe

het rendement van het hoger onderwijs verbeterd kan worden. Studenten moeten binnen een kortere tijd de instelling met een afgerond diploma kunnen verlaten. Het uitwerken van dit algemene uitgangspunt leidt tot een aantal opdrachten, en wel:

- de aandacht voor de opleidingsfunctie van universiteiten en hogescholen, de eerste meer dan de laatste, moet weer meer nadruk en aandacht krijgen;
- programma's dienen zo te zijn ingericht dat ze in principe in de vastgestelde tijd/cursusduur zijn te doorlopen;
- studenten die voor de verkeerde opleiding gekozen hebben, dienen daarop angesproken te worden en verwezen naar meer geschikte opleidingen;
- de cursusduur moet meer gevarieerd worden en ook mogelijkheden toelaten eerder met een maatschappelijke kwalificatie de instelling te verlaten.

Al deze maatregelen kunnen een bijdrage leveren aan een efficiënter en effectiever hoger onderwijs; effectiever in de zin dat meer differentiatie naar inhoud en duur van opleidingen meer dan ooit nodig is. Over deze maatregelen is op zich geen verschil van mening. Problemen ontstonden eerst toen de vraag aan de orde kwam of hiermee 500 miljoen gulden te besparen zou zijn, en dan ook nog in 1998.

De argumenten die naar voren gebracht zijn om aan te tonen dat dat geen haalbare kaart zou zijn, waren overtuigend. Dat was dan ook de reden dat bij de behandeling van de begroting van het ministerie van OCW voor 1995 de minister opgeroepen is een dialoog te starten over wat financieel dan wel mogelijk was. Naarmate instellingen een grotere bereidheid uitspreken gevolg te geven

aan de in het regeerakkoord verwoorde uitgangspunten, zou de financiële taakstelling verbonden aan de stelselherziening verlaagd kunnen worden. Tegelijkertijd zou de minister er goed aan doen de bestaande wachtgeldproblemen te helpen verzachten om daarmee ruimte te creëren voor de beoogde reorganisaties. Tenslotte zou op andere terreinen bekeken moeten worden hoe de efficiëntie is te vergroten, zoals door het tegengaan van overhead en het beter afstemmen van het onderwijsaanbod.

De minister heeft die opdracht aangevaard en binnen korte tijd een plan op tafel gelegd dat aan de belangrijkste bezwaren van de instellingen tegemoet kwam. Er wordt een wezenlijke bijdrage geleverd aan het oplossen van de wachtgeldproblemen en tegelijkertijd komt er meer ruimte voor het organiseren van de stelselwijziging. Hoe je het wendt of keert, aan de reële bezwaren verbonden aan een besluit dat in de zomerperiode genomen is, wordt tegemoet gekomen. De instellingen bleken dat bij monde van hun woordvoerders aanvankelijk ook te waarderen. Zowel van Lieshout voor de universiteiten als Van der Hek voor de hogescholen bleken tevreden. Tevreden, op één punt na. En dat is het punt waar de discussie zich nu op concentreert, de voorgestelde verhoging van de collegegelden.

Het beeld dat opgeroepen wordt door de recente voorstellen van Ritzen is dat de instellingen redelijk buiten schot blijven en de studenten extra belast worden. Wel moet daarbij aangetekend worden dat elke bezuiniging op het hoger onderwijs op één of andere wijze de studenten raakt.

Een tegenstelling tussen het belasten van de instellingen of de studenten is daarmee te zwart-wit. Vast staat dat een verhoging van de colle-

gegelden alleen te rechtvaardigen is als de kwaliteit van het aanbod van de instellingen verbeterd wordt. Met name daarvoor is ook extra geld ter beschikking gesteld. De uitdaging is nu de op korte termijn te bereiken verbeteringen in het onderwijs te benadrukken en alleen in relatie daarmee eventuele verhogingen van de collegegelden te accepteren. Tegelijkertijd valt op dat een paar thema's

buiten schot zijn gelaten, zoals de hoge bestuurslasten en het inefficiënte systeem van aanbod van opleidingen. Hieraan dient de komende tijd eveneens voortvarend gewerkt te worden, al dan niet als basis voor het tegengaan van de verhoging van de collegegelden. De discussie daarover is nog niet afgerond op dit moment.

Ik heb slechts een korte schets kun

nen geven van de manier waarop de discussie tot nu toe verlopen is. Voor mij is daarbij essentieel vast te stellen dat de politiek keuzes heeft te maken, maar vervolgens niet blind kan zijn voor de gevolgen. Hopelijk wordt het mogelijk binnen niet al te veel tijd de discussie te starten over het thema waarom het werkelijk gaat: het verbeteren van de kwaliteit van het Hoger Onderwijs. ■

Het Hoger Onderwijs-debat vereist constructievere bijdragen

Joke Jorritsma-van Oosten

Lid van de Tweede Kamer voor de
Democraten '66 (D66)

In het regeerakkoord is een bezuiniging ingeboekt op het onderwijs van f 1,5 miljard. Daarbij is uitgegaan van het ontzien van wat genoemd wordt het funderend onderwijs. D66 vindt dat ook een goede zaak, omdat het buitengewoon belangrijk is dat het basisonderwijs, het voortgezet onderwijs en het funderend beroepsonderwijs zo goed mogelijk zorg kunnen dragen voor de ontwikkeling van kinderen en jonge mensen. Daar wordt de basis gelegd van waaruit deze mensen de maatschappij in gaan. Een en ander houdt echter wel in, dat de bezuinigingen volledig terecht komen bij het hoger onderwijs, te weten het hoger beroepsonderwijs en het wetenschappelijk onderwijs. Het uitgangspunt is daarbij dat er f 500 miljoen bezuinigd wordt op het hoger onderwijs en f 1 miljard op de studiefinanciering (de verlagingen van de basisbeurs die op dit moment worden doorgevoerd zijn overigens het gevolg van beleid van het vorige kabinet - wel door D66 gesteund - en staan los van de f 1 miljard).

Naast deze financiële plannen loopt nog een andere lijn: die van de 'stel-

selwijziging hoger onderwijs'. Dit houdt in een differentiatie van de cursusduur in het hoger onderwijs, zowel het HBO als het WO. Overigens moet dat tot gevolg hebben dat er - op termijn - een verkorting zal optreden van de gemiddelde verblijfsduur met een half jaar, wat ook weer een bezuiniging tot gevolg zal hebben. Het één is dus niet los te zien van het ander.

Waarom is nu die differentiatie nodig? Om te beginnen omdat de tegenwoordige studentenbevolking steeds grotere verschillen vertoont in individuele capaciteiten, motivatie en belangstelling. Bovendien vertoont de vraag vanuit de maatschappij en de arbeidsmarkt naar relevante opleidingen steeds grotere verschillen in aard, inhoud, niveau en duur. Daarom is de huidige situatie, waarin alle opleidingen formeel 4 jaar duren (een soort starre eenheidsworst dus) volstrekt achterhaald. Waar D66 naar streeft is: studie op maat. Dit moet opleveren dat studenten een opleiding volgen, die aansluit bij hun capaciteiten en motivatie en die bovendien een diploma geeft dat maatschappelijk relevant is en maatschappelijk herkenbaar.

In dit totaal speelt ook selectie een rol. Het debat hierover moet niet worden beperkt tot de vraag waar de selectie moet plaats vinden: aan de

poort, na één jaar of bijvoorbeeld na drie jaar. In een gedifferentieerd hoger onderwijs zal ook variatie nodig zijn in selectieprocessen. Selectie is een integraal kenmerk van hoger onderwijs. Bij gedifferentieerde systemen is het als het ware ingebouwd.

Het tot stand brengen van dit nieuwe stelsel is een proces dat veel overleg vraagt. Hoe dit zal moeten gebeuren is uiteengezet in de zogenaamde procesbrief van staatssecretaris Nuis. Daaruit blijkt dat het zwaartepunt ligt bij overleg met de instellingen. Verder ook met de VSNU en de HBO-raad. Bovendien met de studenten, vertegenwoordigers van branche-organisaties, werkgevers en andere deskundigen.

Voor wat betreft de studiefinanciering: de duur van de basisbeurs wordt gelijk aan de cursusduur. Dat kan alleen als de studies 'studeerbaar' zijn. Dat wordt beproven in een tripartiet overleg tussen overheid, instellingen en studenten. Naast de differentiatie in cursusduur is deze studeerbaarheid voor D66 een heel belangrijk punt.

Het is dus duidelijk dat voor een goede voortgang van de ontwikkelingen bij het hoger onderwijs overleg op alle fronten absoluut noodzakelijk is. Door alle commotie over de regeringsplannen en de reacties van instellingen en studenten daarop, was

er een absolute patstelling ontstaan. Het is de grote verdienste van minister Ritzen en staatssecretaris Nuis dat ze hieraan een eind hebben gemaakt en de onderhandelingen weer hebben vlot getrokken. Dat hebben ze gedaan door middel van een intentieverklaring samen met de voorzitters van de VSNU en de HBO-raad.

Wat staat er nu - in grote lijnen - in die intentieverklaring? De opbrengsten van de stelselwijziging worden wat naar achteren geschoven in de tijd en worden binnen reëlere proporties gebracht, namelijk f 200 miljoen. Op de korte termijn wordt de taakstelling verminderd, rekening houdend met de wachtgeldproblematiek en er is f 500 miljoen beschikbaar voor de studeerbaarheid en de onderwijskwaliteit. De prijs voor deze intentie is evenwel een collegegeldverhoging van f 1000,-. Dit nu vinden wij onevenwichtig en wij gaan hiermee dan ook niet op voorhand akkoord. Dat wil overigens niet zeggen dat enige verhoging van de eigen bijdrage van de studenten voor ons onbespreekbaar is, maar er moet wat tegenover staan en het moet pas

sen in het evenwichtige geheel waarin een koppeling aanwezig is tussen collegegelden, studeerbaarheid en een efficiëntere besteding van middelen door de instellingen. De mate waarin aan de universiteiten en hogescholen wordt gevraagd bij te dragen aan de bezuinigingen is erg bescheiden, zeker gezien in het licht van de aanslagen op de studie-financiering.

Daarom heeft de D66-fractie (samen met de andere coalitie-fracties) aan de minister verzocht om in de komende vijf weken weer te gaan praten met de universiteiten en de hogescholen met als doel het vinden van aanvullende bezuinigingen op de begrotingen van de instellingen. Mogelijkheden hiervoor worden aangebracht in een rapport van een zogenaamde 'technische commissie', die bestond uit ambtenaren van de ministeries van onderwijs en financiën en uit zogenaamde 'externen', die hebben geadviseerd over het invullen van besparingen bij de instellingen voor hoger onderwijs. Dat waren onder andere een effectievere bestuursstructuur, een vermindering

van de overhead, doorberekening van de facilitaire kosten voor het derde geldstroomonderzoek, betere verdeling van de opbrengsten van de derde geldstroom, betere doorstroming van studenten en tegengaan van versnippering van studierichtingen.

Ook met de vakbonden kan gekeken worden naar de arbeidsvoorwaarden en het personeelsbeleid. Wij verwachten van de instellingen een minder vrijblijvende en meer consistente opstelling. Overigens verwachten wij ook van de studenten een constructieve deelname aan het tripartite overleg.

De minister heeft toegezegd dat hij, uitgaande van de bestaande intentieverklaring, met de andere partijen zal gaan praten en eind januari hierover aan de Tweede Kamer zal rapporteren.

Dat wachten wij af, in het vertrouwen dat er een evenwichtig pakket uitkomt en dat er bovendien weer een constructief overleg op gang komt, tussen alle partijen, ten einde de financiële en inhoudelijke problemen te kunnen oplossen. ■

De heer Schutte over het hoger onderwijs

G.J. Schutte

Lid van de Tweede Kamer voor het Gereformeerd Politiek Verbond (GPV) en voorzitter van deze kamerfractie

Zelden zullen voornemens met betrekking tot het hoger onderwijs tot zoveel verwarring aanleiding hebben gegeven als nu het geval is met de plannen van het duo Ritzen/Nuis. De directe oorzaak van de problemen gaat terug naar de afgelopen zomermaanden. Toen werden in kleine kring plannen uitgedacht voor een forse bezuiniging

op het hoger onderwijs ten behoeve van een te vormen paars kabinet. Daarbij stond niet de inhoud van de plannen centraal maar de bezuinigingstaakstelling. Het onderlinge vertrouwen tussen de verschillende componenten van paars was zo gering, dat zij elkaar moesten binden aan een op te brengen bedrag aan bezuinigingen. Dit bedrag was niet gebaseerd op een berekening van hetgeen haalbaar zou zijn, maar op het gevoel dat een groot departement als dat van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen in staat moest zijn een flink deel van de in totaal benodigde 18 miljard aan bezuinigingen op te brengen.

Hoe flinterdun de berekeningen waren bleek wel uit de berichten dat de toenmalige fractiespecialisten van paars, onder wie de heer Nuis, niet verder kwamen dan een bezuiniging van 165 miljoen exclusief de studiefinanciering. Dit heeft de heren Ritzen en Nuis echter niet belemmerd de hun aangeboden portefeuille te aanvaarden.

De gevolgen hebben zich zoals bekend snel gewroken. Dat er voor de voorgenomen maatregelen binnen het hoger onderwijs zelf weinig draagvlak bestaat is geen verrassing. Niemand snijdt graag in eigen vlees. Maar het verzet wordt wel erg gemakkelijk gemaakt als zonneklaar is

dat een reorganisatie, zoals de opstellers van het regeerakkoord voor ogen stond, feitelijk niet kan. Terwijl zeker niet binnen één kabinetsperiode de afgesproken bezuinigingen kunnen worden gehaald.

In het nauw gedreven tussen de financiële taakstelling en de harde werkelijkheid zal de minister hebben gedacht: 'als het dan niet kan zoals het moet, moet het maar zoals het kan. Wat ik niet rechtstreeks bij de universiteiten en hogescholen kan halen, haal ik dan maar bij de studenten.'

Wat nu van dit alles te denken?

Opmerkelijk is dat voor de meeste ideeën op zichzelf beschouwd wel wat te zeggen is. Problemen ontstaan door de cumulatie van ideeën, die bovendien nog in een strak keurslijf van de tijd worden geperst. Als dan bovendien steeds weer nieuwe combinaties worden aangebracht, wordt het beeld wel erg troebel.

Gegeven de noodzaak van omvangrijke bezuinigingen op de overheidsuitgaven ga ik er van uit, dat het onderwijs daarbij niet geheel kan worden ontzien. Na alle ingrepen welke in het verleden zijn toegepast op het primair en secundair onderwijs vind ik het ook onvermijdelijk dat de nadruk komt te liggen op het tertiair onderwijs. Ook vind ik het terecht dat daarbij niet de kaasschaafmethode wordt toegepast. Dat zou een beleidsame beslissing zijn, waarbij keuzen worden ontlopen, terwijl niet wordt nagedacht over het aanpassen van de eisen aan het onderwijs te stellen.

Een reorganisatie van het hoger onderwijs is in die zin dat de uniforme cursusduur wordt verlaten en de gemiddelde studieduur wordt verkort een verantwoorde optie. Op termijn moeten hieruit financiële voordelen voor de overheid kunnen voortvloeien. Als vooropgezet doel is dit echter onjuist. We kunnen ons niet permitteren de kwaliteit van het hoger onderwijs ondergeschikt te maken aan budgettaire prioriteiten.

Hoger onderwijs voor velen is een goede doelstelling, onderwijs passend

bij iemands aanleg en kwaliteit is een betere. Daarom is een zorgvuldige selectie in het secundair onderwijs en waar nodig ook bij de poort een goede zaak. Een goede begeleiding tijdens de propeadeuse zal moeten zorgen voor een tijdige verwijzing naar de juiste studierichting.

Hier ligt een directe relatie met de invoering van een prestatiebeurs. De gedachte als zodanig is zeker niet af te wijzen. Voor wie normaal studeert verandert er per saldo niet veel. Maar het gaat er dan wel om de mogelijkheden te bieden om normaal te studeren en onnodige mislukkingen te voorkomen.

Een forse verhoging van het collegegeld kan natuurlijk niet los worden gezien van het stelsel van studiefinanciering. Een collegegeldverhoging van f 1000,- in combinatie met een prestatiebeurs op het per 1 januari 1995 geldende verlaagde niveau zal hoe dan ook een drempel gaan vormen, in het bijzonder voor studenten uit gezinnen met een middeninkomen. Als het daarbij gaat om grotere gezinnen zal de drempel extra hoog zijn, omdat de Tweede Kamer inmiddels in meerderheid heeft ingestemd met forse bezuinigingen op de kinderbijslag, die extra zwaar drukken op grotere gezinnen.

Afgezien van deze bezwaren zijn er nog andere algemeen-politieke bezwaren tegen een belangrijke verhoging van het collegegeld. Vervanging van bezuinigingen op de overheidsuitgaven door hogere collegegelden is een vorm van afwenteling van lasten op burgers. Als het in de vorm van een belasting- of premieverhoging was gegoten zou het worden afgewezen, omdat de collectieve uitgaven niet omhoog mogen. Het collegegeld is formeel geen belasting, maar het drukt niet minder op de burgers.

Mijn conclusie op dit moment is dus: de regering heeft zich zelf in de nesten gewerkt. Een echt goede oplossing lijkt in dit stadium niet meer mogelijk. Het is te hopen dat de gebeurtenissen geen blijvende schade aan het hoger onderwijs zullen berokkenen. ■

Koersen op kwaliteit

Aanzet tot een strategie voor de Leidse universiteit

Al voor de discussies waren begonnen over verhoging van collegegeld en stelselwijziging van het Hoger Onderwijs maakte de tijdelijk voorzitter van het College van Bestuur van de Rijksuniversiteit Leiden, de heer Vredevoogd, bekend te werken aan een strategienota. Eén december was het zover, namens de Stuurgroep Strategie presenteerde Vredevoogd de nota 'Koersen op kwaliteit. Aanzet tot een strategie voor de Leidse universiteit.' De nota gaat in op een aantal essentiële vragen voor een universiteit die over tien jaar nog steeds tot de top wil behoren. Onderstaand een samenvatting van de nota.

Drs. L.E.H. Vredevoogd

Voorzitter College van Bestuur van de Rijksuniversiteit Leiden

Leiden heeft een goede reputatie. Haar onderzoekers worden verhoudingsgewijs vaak geciteerd in de internationale literatuur. Bij beoordelingen van het Leidse onderzoek en onderwijs zijn de conclusies van externe deskundigen over het algemeen gunstig. Ook onze eigen studenten hebben volgens recent onderzoek een positief beeld van het onderwijs dat hun wordt geboden.

Het goede moet de komende jaren behouden worden, maar dat is niet voldoende. De Leidse universiteit moet zich internationaal over een breed front kunnen meten met de meest vooraanstaande instellingen. De richting voor het komende decennium is daarmee bepaald: we moeten 'koersen op kwaliteit'.

Hoofdpijnen

Bij het bereiken en vasthouden van een hoge kwaliteit over een breed front spelen vijf kernbegrippen een rol: continuïteit, vernieuwing, differentiatie, selectiviteit en flexibiliteit.

Ten eerste moet het goede behouden blijven en de kans krijgen om zich verder te ontwikkelen. Naast deze continuïteit dient echter een permanent proces van vernieuwing te worden gestimuleerd. Medewerkers moeten de kans krijgen nieuwe ideeën te ontwikkelen en uit te voeren.

Daarvoor moet organisatorisch en financieel voldoende ruimte vrij gemaakt worden, ook al is dat momenteel moeilijk. Een vernieuwingsbudget, mede gevuld met externe fondsen, is noodzakelijk.

Een aantal diepgewortelde gelijkheidsficties moet worden losgelaten. Differentiatie en selectiviteit zijn noodzakelijke voorwaarden voor kwaliteit. Leiden moet aantrekkelijke voorzieningen en stimulansen bieden voor goede tot zeer goede studenten en medewerkers. Het contact tussen student en docent zal intensiever worden en de opleiding krijgt een selectiever karakter.

Wil de belofte van kwaliteit worden ingelost, dan zal er ook een veel grotere flexibiliteit moeten zijn in het personeelsbeleid. Een kleinere vaste wetenschappelijke staf zal continuïteit moeten verzekeren, terwijl medewerkers in deeltijd en met tijdelijke aanstellingen worden ingezet voor specifieke taken. Een meer flexibele beloningsstructuur zal de aantrekkingskracht van Leiden helpen versterken.

Onderwijs

De Leidse opleiding moet gekenmerkt worden door:

- een academische signatuur;
- hoge eisen aan de studenten;
- intensieve contacten tussen student en docent gedurende de studie;
- extra mogelijkheden voor de beste studenten.

Het onderwijsprogramma wordt zo niet alleen aantrekkelijk voor goede

studenten, maar ook voor de zeer goede, die zich willen inspannen voor hun academische vorming. Hierin wil onze universiteit zich onderscheiden. De vier kenmerken zullen de universiteit een nationale uitstraling verschaffen. Tot dusver trekt Leiden haar studenten immers vooral uit eigen regio.

Academische signatuur

De vakinhoudelijke opleiding staat uiteraard voorop, maar daarnaast is het Leidse onderwijs gericht op het bereiken van een academische signatuur. Essentieel hiervoor is de verwevenheid van onderzoek en onderwijs. De wetenschappelijke staf is op beide terreinen actief, zodat de jongste inzichten en de wetenschappelijk discussies in het onderwijs doorklinken. Door betrokkenheid bij het onderzoek wordt het kritisch denkvermogen van de studenten gestimuleerd. Daarnaast kan de algemene academische vorming worden versterkt met een interfacultair cluster van vakken die de studie ondersteunen en het gezichtsveld van de studenten verbreden.

Hoge eisen aan de studenten

In het algemeen zal de opleiding zwaarder worden. Om de academische vorming en het intensieve contact mogelijk te maken moet ook de propeadeuse een selecterende werking hebben. Zodoende wordt het onderwijs in de jaren daarna niet belast met minder geschikte of ongemotiveerde studenten. De propeadeuse zelf is algemeen toegankelijk en biedt naast algemene vormende elementen

een representatief beeld van de verdere opleiding.

Intensieve contacten

De Leidse universiteit mag geen 'studeerfabriek' zijn. Maatwerk moet mogelijk worden, waar tot dusver te vaak de confectie de norm was. Het directe contact met stafleden zal een sterke stimulerende werking hebben op de wetenschappelijke vorming. De Leidse student moet zich essentieel onderdeel van het academisch bedrijf weten.

Extra mogelijkheden voor de beste studenten

De studenten die de meeste aanleg en belangstelling tonen voor hun studie, krijgen extra aandacht en faciliteiten. Hierbij wordt onder meer gedacht aan een flexibel tentamenregime, koppeling aan een vooraanstaande hoogleraar, master-classes en internationale uitwisseling. Ook een langere studieduur behoort tot de mogelijkheden: met een vijfde studiejaar zou de basis voor zelfstandig promotieonderzoek verstevigd kunnen worden.

Onderzoek

Ook bij het onderzoeksbeleid staat kwaliteit voorop. Daarbij gaat het om twee beleidsdoelen:

- behoud en versterking van het goede onderzoek;
- het scheppen van ruimte om te kunnen investeren in nieuw onderzoek.

De instrumenten waarmee deze doelen bereikt moeten worden, worden allereerst gezocht in het personeelsbeleid (zie de volgende paragraaf). Ten tweede dienen profielbepalende onderzoeksprogramma's op facultair of interfacultair niveau te worden vastgesteld. Hierdoor worden belemmeringen voor dwarsverbanden weggenomen en kunnen onderzoeksmiddelen doelmatiger worden ingezet. Dit zal onder meer betekenen dat het aantal zwaartepunten wordt beperkt. De onderzoekscapaciteit van de tweede fase dient voornamelijk binnen de facultaire onderzoeksproriteiten worden ingezet.

Een consequentie voor de keuze

voor kwaliteit in het onderzoek zal zijn dat de aantrekkingskracht van Leiden wordt vergroot, en daarmee de inkomsten uit onder meer de derde geldstroom.

Wetenschappelijk personeel

Een belangrijk instrument om de kwaliteit van onderzoek en onderwijs te versterken wordt gezocht in flexibilisering van het personeelsbeleid. Een drietal beleidsdoelen is gedefinieerd:

- behouden en aantrekken van goed wetenschappelijk personeel;
- het creëren van ruimte voor het aanstellen van nieuw personeel;
- bredere inzetbaarheid van wetenschappelijk personeel.

Nieuw talent moet meer kans krijgen. Er moet bijvoorbeeld meer ruimte worden geschapen voor postdoc aanstellingen. De noodzakelijke ruimte en flexibiliteit kan worden gecreëerd door vaker medewerkers in deeltijd aan te stellen, en te bevorderen dat onderzoekers een deel van hun werk buiten universitair verband verrichten. De universiteit speelt hierbij een faciliterende rol. In de huidige situatie zijn leeropdrachten vaak te nauw gedefinieerd. Dit beperkt de inzetbaarheid van medewerkers binnen en buiten de universiteit.

Automatismen in het beloningsstelsel dienen te worden afgeschaft, om hoge prestaties te stimuleren en zeer goede medewerkers aan te kunnen trekken. Zij zullen de ruimte moeten krijgen om hun onderzoek en onderwijs het hoge niveau te kunnen geven dat zij wensen. Hun prestaties zullen regelmatig in functioneringsgesprekken aan de aangescherpte criteria worden getoetst.

Het zal duidelijk zijn dat dit alles gevolgen heeft voor het personeelsbeleid. Leiden zal een kleinere wetenschappelijke staf in vaste dienst hebben, en een grotere in tijdelijke dienst. Door het natuurlijke verloop in de planperiode kan dit worden bereikt.

Leiden anno 2005

Waar leidt dit alles toe? De Leidse universiteit anno 2005 heeft een kleinere vaste wetenschappelijke staf, ondersteund door een fors contingent aan personeel op tijdelijke basis, zoals postdocs. De medewerkers hebben een duidelijk carrièreperspectief, en ze hebben meer mogelijkheden en middelen om hoogwaardig onderzoek en onderwijs te verrichten.

De studenten profiteren van het intensief contact met de wetenschappelijke staf. Hun werkzaamheden worden nauw gevolgd en ze moeten voldoen aan stevige eisen, maar ze zijn geen anonieme massa: hun individuele talenten worden gestimuleerd. Bedrijfsleven, overheid en onderzoeksweld weten dat Leidse alumni een complete academische opleiding hebben gehad, waarin kritisch denken en een bredere ontwikkeling voorop staan.

De keuze voor hoge kwaliteit in onderzoek en onderwijs geeft Leiden toegang tot alternatieve middelen. Een groeiend netwerk van personen en organisaties stelt ons in staat, het terugtreden van de overheid om te vormen tot een strategisch voordeel. Zo is het LUF de universiteit behulpzaam bij het versterken van de band met de alumni. ■

Universitair onderwijs: gedegradeerd tot 'lopende band'-business

Als we naar het universitaire onderwijs van deze tijd kijken, dan kunnen we niet anders concluderen dan dat er sprake is van een lage kwaliteit. Deze lage kwaliteit komt zowel tot uitdrukking in het niveau van de vakken, de tentamens, als de mentaliteit van de student en de begeleiding van de leraren. Met betrekking tot de vakken die worden gegeven kan worden gezegd dat deze veelal toch interessant zijn qua inhoud. De beloftes die in de studiegids worden gedaan overtreffen alle verwachtingen. In de praktijk ligt het puur aan de leraar of aan deze verwachtingen gestalte kan worden gegeven. De tentamens gaan puur oppervlakkig in op de te leren stof en zijn daarom vaak teleurstellend. Als student kom je er na ieder tentamen weer achter dat je nog minder had hoeven te leren om een voldoende te halen dan je al gewend was. Vaak heb je het idee dat jij meer weet van de stof dan diegene die het tentamen heeft gemaakt.

Pauline Vonk

De leraar verwacht teveel

Een eerste struikelblok waar studenten mee worden geconfronteerd bij een leraar van een bepaald vak is dat zij alles op tijd dienen in te leveren, maar de leraar niet. Vanuit pedagogisch gezichtspunt is dit dus al onverantwoord. De leraren verwachten van hun studenten dat zij in korte tijd tot alles in staat zijn, ondanks privé-omstandigheden. Wanneer leraren echter zelf door bepaalde omstandigheden ergens niet aan toe zijn gekomen dan dient de student daar begrip voor op te brengen. De omgekeerde wereld dus. Natuurlijk zijn er altijd uitzonderingen die de regel bevestigen. Deze ontwikkeling leidt er echter toe dat studenten die wel hun best willen doen steeds minder gemotiveerd raken.

De student is lui

Aan de andere kant verwachten leraren echter steeds minder van de studenten. Dat studenten nergens in geïnteresseerd zijn, liever lui dan moe zijn wordt door velen bevestigd. Gedeeltelijk geef ik ze geen ongelijk. In plaats van dat studenten met elkaar concurreren om de meeste kennis of de beste cijfers heerst er een apathische sfeer. Argumenten als: "Het moet leuk blijven", "Als je vijf

jaar hebt moet je deze ook gebruiken", "Het is onmogelijk dat ik dit allemaal moet doen" zijn kreten die je vaak hoort. Aangezien leraren veelal een houding hebben van 'zo zijn studenten nu eenmaal' wordt er in feite ook niets aan gedaan. Je gaat je dan als student die meer wil doen dan het gebruikelijke programma wel eens afvragen: "Universitair onderwijs: is dit nu alles? Is dit nu het hoogste niveau wat je ooit kunt bereiken?" Deze studenten kunnen zich alleen enigszins bevredigen door in de breedte (meerdere studies) te gaan studeren in plaats van in de diepte.

De Paradox

Verwachten leraren aan de ene kant het uiterste van hun studenten, aan de andere kant verwachten zij er niets van: kortom de paradox van het geven van onderwijs.

Voor studenten die daadwerkelijk iets willen leren en zich willen ontwikkelen is deze situatie desastreus. Het onderwijsniveau wordt laag gehouden zodat alle studenten mee kunnen komen. Het niveau kan echter niet hoger, aangezien dit al het hoogste onderwijsniveau is van Nederland (lachwekkend!). Een ander punt is dat doordat studenten niet met elkaar concurreren er ook nooit uit kan komen wie nu eigenlijk het beste is. Leraren kijken bij het vervullen van AIO (Assistent In Opleiding)-plaatsen meer naar studenten die dezelfde mening als hen zijn toegedaan ("Ze mo-

eten in het team passen") dan naar daadwerkelijk aanwezige kennis en kunde. Vandaar dat het voornamelijk de zogenaamde 'piet stropen' zijn die een AIO-plaats bemachtigen. Studenten kunnen nog zoveel kennis in huis hebben, wanneer ze kritiek hebben op het onderwijs dan kunnen ze hun AIO-plaats wel vergeten. Aangezien de vakgroep steeds maar weer studenten aanneemt die hen welgezind zijn verandert er nooit iets. Het zou het onderwijs ten goede komen wanneer de (potentiële) AIO-ers en student-assistenten eens wat meer volgens objectieve criteria (concurrentie door middel van cijfers, referaten en artikelen) zouden worden gekozen. Nu worden ze door de leraren benoemd. Voor hen aardige studenten wordt het stempel 'intelligent' opgedrukt. ■

Studeren in Noorwegen; een bevrijdend gevoel

Een studieverblijf in het buitenland is een zeer horizon-verbredende ervaring. Een ieder die iets dergelijks heeft mogen meemaken, zal dit zeker beamen. Je maakt kennis met een andere cultuur. Ook al blijf je redelijk dicht bij huis, de cultuurschok zal je altijd waarnemen: een andere lifestyle, ander eten, andere normen en waarden en... een ander onderwijssysteem.

Marjolein Topée

Op 14 augustus 1993 vertrok ik met het vliegtuig naar Oslo, de hoofdstad van Noorwegen. Ik was daar aangenomen als ERASMUS-student aan de vakgroep Politieke Wetenschappen, aangezien er in Oslo geen vakgroep Bestuurskunde bestaat. Voordat ik daadwerkelijk vertrok naar Noorwegen was er al veel gebeurd. Zo had ik onder andere een ERASMUS-beurs aangevraagd; mijn kamer in Leiden onderverhuurd; huisvesting in Oslo geregeld; ziektekosten- en reisverzekering afgesloten; een verblijfsvergunning aangevraagd aangezien Noorwegen (nog) geen EU-land is; kortom: er kwam een hoop bij kijken.

Bij mijn aankomst in Oslo bleek alles boven verwachting goed te zijn geregeld. Er was zowaar een kamer op de campus voor mij gereserveerd. Sterker nog: ik had een keuze uit drie verschillende kamers! Voor alle ERASMUS-studenten was een intensieve taal cursus Noors georganiseerd. Op die manier leerde je al je medestudenten kennen nog voordat het echte studieprogramma begon. Helaas werd er maar één vast Engelstalig programma aangeboden dat bestond uit twee vakken, die samen een heel semester vulden. Ik had dus wat dat betreft geen keuze. Het ene vak was genaamd 'International energy policy' het andere heette 'Political economical models'.

Voor beide vakken moest een individueel werkstuk geschreven worden

van ongeveer twintig pagina's. Daarnaast werd over de verplichte literatuur een zes uur durend tentamen afgenomen. Er werd van de studenten verwacht dat ze in die zes uur een essay zouden schrijven bij een gegeven titel. Over het algemeen mag de student dan uit twee titels kiezen. De student moet er echter wel voor zorgen dat er een kop en een staart aan zijn of haar betoog zit. Een tentamen-essay is gemiddeld achttien handgeschreven pagina's lang.

UNIVERSITETET I OSLO
Det samfunnsvitenskapelige fakultet

UNIVERSITY OF OSLO
The Faculty of Social Science

Aanvankelijk zag ik die twee zware tentamens helemaal niet zitten. In Leiden zijn bestuurskunde-studenten slechts 'getraind' in het ondergaan van tentamens die hooguit drie uur duren. Dat vond ik persoonlijk al lang genoeg. Achteraf - nadat ik beide tentamens met goed gevolg had afgelegd - ben ik tot de conclusie gekomen dat dat Noorse systeem helemaal zo gek nog niet is.

Bij het schrijven van zo'n essay heb je namelijk behoorlijk veel vrijheid in de keuze welke bestudeerde stof het beste gebruikt kan worden in het betoog. Er wordt niet van je gevraagd om één bepaalde auteur te volgen. Wanneer de student zelf ideeën heeft over het desbetreffende onderwerp mogen deze - mits goed

onderbouwd - worden gebruikt. De gegeven titel van het essay legt de student nooit voor de volle 100 procent vast. Er is altijd ruimte voor een wat vrijere interpretatie ervan. Eigenlijk werkt deze methode zeer bevrijdend als ik hem vergelijk met de toetsvormen die door de vakgroep bestuurskunde worden gehanteerd. In heel veel bestuurskunde-tentamens wordt louter en alleen naar feitenkennis gevraagd en dan nog op het pietluttige af. Zo herinner ik mij, dat in mijn Bestuurlijke Informatiekunde I-

tentamen een hele vraag op het tentamen was gewijd aan slechts één reader-artikel. Eén artikel van de meer dan twintig! De vraag kon dan ook alleen beantwoord worden als men dat ene artikel goed in zijn hoofd had zitten. Al wist je nog zoveel van bestuurskundige informatiekunde, zonder dat ene artikel kon je het tentamenonderdeel wel schudden. Dit was voor mij nou een typisch voorbeeld van hoe het niet moet. Zulke tentamens vallen onder de noemer studentje pesten. De student moet als een scholier van 12 jaar z'n lesje uit zijn hoofd leren. Ik krijg hierbij dan ook altijd het gevoel dat de student niet serieus wordt genomen door de docenten. Volgens mij gaat studeren er niet alleen om feitenkennis te vergaren, maar studeren betekent ook

creatief omgaan met de stof. De tentamenvorm die in Noorwegen gebruikt wordt, leent zich veel meer voor die creativiteit. Je kunt tenminste laten zien wat je werkelijk weet en hoe je denkt over bepaalde materie.

Nu kan het zijn dat ik op een ander niveau in Oslo onderwijs volgde dan in Leiden. Toen ik naar Oslo ging had ik mijn Doctoraal II nog niet volledig afgerond. In Oslo volgde ik vakken op 'hovedfag'-niveau. Dit is het allerhoogste niveau op de universiteit. Een Noorse student begint namelijk met twee jaren 'grunnfag', een soort uitgebreide propeadeuse waarin je de basis krijgt bijgespijkerd. Vervolgens krijgt de Noorse student in zijn twee jaar durende 'mellomfag' de gelegenheid om eens bij andere faculteiten te 'shoppen'. Zo kunnen ze bijvoorbeeld geschied-

denis gaan studeren of een extra taal. Na deze verbreding in de studie krijgt de student te maken met een twee jaar durend 'hovedfag'. Dit programma is dan bedoeld om af te studeren. Ik heb dus vakken gevolgd waar vier jaar voorkennis voor nodig was, terwijl ik zelf amper drie jaar met bestuurskunde bezig was. Ik moest dus wel even een kloof(je) overbruggen.

Ik vind het jammer dat studenten in Nederland niet de mogelijkheid hebben om zes jaar te studeren. De druk die op ons vierjarig-programma rust, doet veel af aan de kwaliteit van ons onderwijs. Tentamens met louter feitenkennis over de bestudeerde stof zijn hier jammer genoeg een gevolg van. Langer en intensiever werken met bepaalde materie is er niet bij. Stof laten bezinken en ermee spelen al helemaal niet. Nederlandse studen-

ten worden academici onder de (internationale) maat. Studieduur tot maximaal vier jaar verkorten is onverantwoordelijk, wanneer in een hoop Westerse landen gemiddeld langer wordt gestudeerd. Onze overheid denkt alleen maar aan methoden om te bezuinigen, niet aan zinnige vormgeving van het onderwijs. Misschien is Nederland wel beter af met een Scandinavisch systeem van hoger onderwijs, waarbij iedereen voor zijn studie mag lenen bij de overheid. Deze lening moet na de studie worden terugbetaald. Snelle studenten krijgen een bonus in de vorm van kwijtschelding van een deel van de schuld. Het wordt tijd dat Nederland lering trekt uit het buitenland en dat we het woord 'basisbeurs' met zijn allen gauw vergeten, opdat we kunnen bouwen aan een kwalitatief hoger onderwijssysteem. ■

BIL ACTIVITEITEN DEEL 1

* **Informatie-avond project International Contract Research** **dinsdag 14 februari**
Toelichting op de brief die alle leden hebben ontvangen over de mogelijkheid om deel te nemen aan een project van de BIL en Cedo Nulli uit Rotterdam. Studenten kunnen in opdracht van bedrijven en instellingen in het buitenland contract-onderzoek gaan uitvoeren. Bel voor informatie de BIL-kamer, 071-273696.

* **Excursie naar de Nederlandse Spoorwegen** **woensdag 22 februari**
In Utrecht zullen de deelnemers worden voorgelicht door 2 medewerkers van de NS. Het onderwerp is privatisering. Schrijf je in op het prikbord bij de BIL-kamer (SA-05). Verzamelen op Leiden CS om 12.15 uur op perron 1/2 richting Utrecht.

* **Excursie naar Stadion Feyenoord** **maandag 6 maart**
Uitleg over het veiligheidsmanagement van het stadion. Daarnaast een rondleiding. Inschrijven kan nog bij de BIL-kamer, tijden worden later bekend gemaakt.

* **Forum 'Regiovorming en de toekomst van de provincie Zuid-Holland'** **maandag 14 maart**
Rijnmond en Haaglanden als toekomstige stadsprovincies, wat blijft er over en wat is de positie daarvan? Burgemeester Havermans van Den Haag is voor de regiovorming. Moet er echter in plaats van regio's niet een super-Randstadregio komen? Let op posters en flyers voor nadere informatie over plaats en tijd.

Van internationaal naar sub-lokaal bestuur

Dr. Coen Veldhuijzen

Het is misschien een wat vreemde weg: afstuderen in de variant Internationaal Bestuur en dan AIO worden met als onderwerp zoiets lokaals als stadsdeelraden.

September 1991 studeerde ik af in de variant Internationaal Bestuur. Onder begeleiding van Hoetjes schreef ik een scriptie over overheidsopdrachten aan bedrijven en de Europese richtlijnen daarover. Na vier jaar studie bestuurskunde, waaronder een semester in Konstanz, was ik klaar voor de harde landing op de arbeidsmarkt. Eerst iets over mijn omzwervingen voordat ik AIO werd.

Ik kon 'gelukkig' vrij snel aan de slag met een 'klus' aan de Hogeschool Rotterdam en Omstreken, bij een afdeling die zich bezig hield met post-HBO-onderwijs. Mijn taak was om te onderzoeken of er een markt was voor cursussen die zijn toegesneden op leidinggevend bij gemeenten. De gedachte was dat veel gemeenten de afgelopen jaren vergelijkbare veranderingsprocessen hebben doorgemaakt, waarbij beleidsvoorbereidende taken naar de diensten zijn overgeheveld. Dit stelt nieuwe eisen aan het leidinggevend personeel. Tot een eindconclusie kon ik niet komen want na drie maanden deed zich de volgende uitdaging voor: een tolkenstage bij de, toen nog, Europese Gemeenschappen. De tolkendienst van de EG zoekt vaak afgestudeerden in studies als bestuurskunde of rechten met een goede kennis van drie vreemde talen. In een stage van zes maanden wordt je dan opgeleid tot conferentietolk. Je werkt dan altijd vanuit drie vreemde talen naar je moedertaal. Het leek

mij een uitdaging en ik kwam door de selectie-test heen. Na twee maanden had ik echter het gevoel dat tolken het toch niet helemaal was voor mij. Als tolk zit je als het ware gevangen in de woorden van een ander. Het is je taak om de betekenis van wat iemand zegt zo precies mogelijk in je moedertaal weer te geven, en niet meer dan dat. Het leek mij geen werk om voor een lange tijd te doen.

Terug in Nederland besloot ik te solliciteren naar een AIO-plaats in Amsterdam. Het onderwerp was 'de beleidsafstemming in het Amsterdams Bestuurlijk Stelsel'. Het onderzoek werd voor de gemeente Amsterdam uitgevoerd. De eerste twee jaar zou ik moeten besteden aan het werken aan een rapportage voor de gemeente. Op basis van de verzamelde gegevens kon ik daarna gaan werken aan een proefschrift. Wat mij aansprak aan deze opzet was dat het geen puur theoretische bezigheid zou worden, maar juist een combinatie van praktijkgericht met theoretisch onderzoek. In september '92, inmiddels een jaar na mijn afstuderen, kon ik beginnen.

De vraagstelling van de gemeente was uiteindelijk: "Hoe de 'spelregels en omgangsvormen' binnen het bestuurlijk stelsel zich ontwikkelden en of die spelregels en omgangsvormen een voldoende basis waren voor een adequate beleidsafstemming." Amsterdam heeft een vergaand gedecentraliseerd stelsel. De stadsdelen oefenen het grootste deel van de bevoegdheden van de gemeente uit. De rol van stadsdelen is niet beperkt tot beheer: ze hebben volop mogelijkheden tot het ontplooiën van beleidsinitiatieven. In de praktijk doen zich echter problemen voor die de grenzen van een enkel stadsdeel overstij-

gen, of die alleen kunnen worden opgelost als diensten van de centrale stad en een stadsdeel samenwerken. Dit soort problemen kan lang niet altijd worden opgelost door formele regelingen. Betrokkenen zullen zelf naar een goede samenwerkingsvorm moeten zoeken. Het functioneren van het bestuurlijk stelsel is er dus voor een groot deel van afhankelijk of dit ook echt lukt.

Het onderzoek voor de gemeente bestond uit twee delen: een enquête naar de wederzijdse beelden en opvattingen van ambtenaren en ook bestuurders van stadsdelen en centrale stad en een aantal case studies.

Het beeld dat uit de enquête naar voren kwam, was niet bepaald positief. Het merendeel van de respondenten is van mening dat het ontbreekt aan vertrouwen in de verhouding tussen stadsdelen en centrale stad. Respondenten van de centrale stad vinden onder meer dat de stadsdelen niet deskundig genoeg zijn. De stadsdelen zijn op hun beurt

Afgestudeerd, en dan...?

weer ontevreden over de mogelijkheden die ze hebben. De manier van optreden van de centrale stad vinden ze eerder bevoogdend dan behulpzaam.

De case-studies geven, gelukkig, een heel wat gemengder beeld van de verhoudingen binnen Amsterdam. Een nogal succesvol verhaal is de schaalvergroting in het basis-onderwijs. Door een landelijke regeling dreigde een groot aantal basisscholen in Amsterdam gesloten te moeten worden door een verhoging van de opheffingsnorm. Er zijn mogelijkheden om het aantal te sluiten scholen te verminderen als de scholen gemiddeld over Amsterdam een bepaald leerlingenaantal weten te halen. Er moet dus nog wel een aantal scholen worden gesloten, maar minder dan bij het hanteren van de opheffingsnorm. Om dat gemiddelde te bereiken is het wel nodig dat alle stadsdelen en de centrale stad voor wat betreft de binnenstad, 17 zelfstandige bestuursorganen, het eens worden over wie hoeveel scholen

gaat sluiten. Dankzij een aantal slimme afspraken lukt het nog ook om daar overeenstemming over te bereiken. Er wordt een bepaalde verdeelsleutel gemaakt en ieder stadsdeel is zelf verantwoordelijk voor de keuze van de scholen die bij de schaalvergroting worden betrokken. Een minder succesvol voorbeeld is het buurtbeheer in het kader van de sociale vernieuwing. De centrale stad zoekt naar wegen om dit proces in de stadsdelen op een bepaalde manier op gang te brengen, maar slaagt daar slechts beperkt in. Bij de aanpak van problemen rond de leefbaarheid in de wijken zouden de problemen zoals burgers die zelf ervaren als uitgangspunt moeten worden genomen. Burgers zouden bij de voorbereiding en bij de uitvoering medeverantwoordelijkheid moeten gaan dragen. Nu zijn er tal van leefbaarheidsprojecten in diverse stadswijken op gang gekomen, maar de resultaten lopen sterk uiteen. Stadsdelen hebben er nogal eens moeite mee om goed in te spelen op initiatieven van burgers. Van

een gezamenlijk beleid is nauwelijks sprake.

Het onderzoek voor de gemeente heb ik nu afgerond. De Gemeenteraad beschouwt het onderzoeksrapport als relevante documenten voor de evaluatie van het bestuurlijk stelsel. Inmiddels is wel duidelijk dat de stadsdelen gemeenten zullen worden binnen de (Stads-)provincie Amsterdam.

Zelf ben ik nu in de fase dat ik moet gaan bedenken hoe ik het verzamelde onderzoeksmateriaal kan gebruiken voor mijn proefschrift. Dat is een moeilijke overgang, omdat je op een andere manier naar dat onderzoeksmateriaal moet gaan kijken. Het is ook een beetje de omgekeerde weg maar het verschilt niet veel van wat de meeste AIO's in hun onderzoek tegenkomen. Vaak blijkt bij het verzamelen van materiaal dat het theoretisch kader moet worden bijgesteld. Ik hoop over twee jaar het resultaat te kunnen laten zien. ■

Ingezonden mededeling

TENTAMEN UITTREKSEL BANK BESTUURSKUNDE LEIDEN

Inmiddels een begrip in de Faculteit Sociale Wetenschappen bouwen wij nog steeds aan een beter verzorgd assortiment. Wij beschikken over uittreksels van een kwart van de voorgescreven boeken voor de propeadeuse, de helft voor het Doctoraal I en II, maar zijn nog altijd op zoek naar meer.

U kunt bij ons terecht met al Uw uittreksels van boeken op dit moment in gebruik bij de studie Bestuurskunde in Leiden, waaronder ook de keuzevakken uit het Doctoraal II. Uiteraard na controle, kopen wij Uw uittreksel voor ten minste f 2,- per pagina (gebaseerd op een minimale inbreng; getypt, op diskette, goed verzorgd, levert uiteraard meer op!).

Op zoek naar een bijverdienste én een goede combinatie met Uw studietijd? Schrijf een uittreksel en lever hem in! Voor aan- en verkoop van uittreksels kunt U op werkdagen terecht op de B.I.L.-kamer (SA-05) tussen 10.00 en 13.00 uur. U kunt ook telefonisch contact opnemen met de Commissaris Vakliteratuur en Uittreksels, Henca Alberti, 071-273696.

Hét adres voor Uw wensen op uittreksel-gebied!

Sinds 1 juni 1994 verplicht identificeren!

Dagelijks worden wij geconfronteerd met voetbal- en straatvandalisme, zwartrijden, belastingontduiking, misbruik van sociale voorzieningen en illegale tewerkstelling. Om aan dergelijke maatschappelijke misdragingen paal en perk te stellen is sinds 1 juni 1994 de Wet op de Identificatieplicht (WID) van kracht geworden.

Karen van Drimmelen

Met dank aan Maarten van As, Taco Brandsen en Richard Hartendorp die meewerkten aan dit onderzoek naar de effecten van de Wet op de Identificatieplicht: gehouden in het kader van het facet Politiek-Bestuurlijk Management

Machtsspel of oprechte samenwerking?

Naar aanleiding van een onderzoek van de commissie Wiarda en diverse adviesaanvragen is toenmalig minister van Justitie Hirsch Ballin met een wetsvoorstel gekomen waarin hij pleitte voor een identificatieplicht voor de burger. Het wetsvoorstel betrof slechts één nieuwe wet, waarbij echter wijziging van een twintigtal andere wetten nodig zou zijn en dus samenwerking tussen verschillende departementen onvermijdelijk was.

Het mogen vervaardigen van een nationaal identiteitsbewijs draaide, zoals bij de ontwikkeling van het paspoort ook reeds het geval was, uit op een prestige-kwestie tussen de verschillende departementen. Het ministerie van Binnenlandse Zaken verloor in de jaren tachtig de slag om het paspoort van Buitenlandse Zaken. Zij mag zich nu bezighouden met de productie van identificatiedocumenten, maar dreigt nu de slag om de identiteitskaart te verliezen aan de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG), omdat het ministerie van Justitie, belast met de coördinatie, voorstelt de identiteitskaart te laten ontwikkelen door de Vereni-

ging Nederlandse Gemeenten. De VNG was namelijk al bezig met de ontwikkeling van een gemeentelijke identiteitskaart. Deze kaart zou dan tijdelijk kunnen functioneren als nationale identiteitskaart en Europees reisdocument totdat een algemeen Europees identiteitsbewijs (gepland begin 1995) een feit is. Burgers zullen dan voor slechts dertig gulden een VNG-kaart kunnen kopen in

plaats van een veel duurder paspoort of rijksidentiteitsbewijs. Binnenlandse Zaken loopt daarmee wel jaarlijks 73 miljoen gulden mis aan leger. Om het initiatief weer in handen te krijgen en opnieuw verlies van prestige en financiën te voorkomen stelt staatssecretaris De Graaff-Nauta eisen ten aanzien van de aanbestedingsprocedure, de selectie van de leverancier en de toetsing van het document. Zij baseert zich op het feit dat de staatsrechtelijke verantwoordelijkheid vereist dat alles in haar handen blijft.

Vervolgens laat De Graaff-Nauta in een brief weten dat de aanbestedingsprocedure voor haar eigen rijksidentiteitskaart is geopend. Na toepassing van deze truc is voor de Tweede Kamer de maat vol. De Kamer eist dat er één identiteitskaart komt. Als de VNG dat beter zou kunnen dan is het ministerie van Binnenlandse Zaken verplicht dit aan de VNG over te laten.

Naast hoofdrolspelers als de VNG, de departementen van Justitie en Binnenlandse Zaken, mag ook het ministerie van Sociale Zaken niet vergeten worden. Sociale Zaken wilde met de invoering van de identificatieplicht het misbruik maken van sociale voorzieningen aan banden leggen en be-

moeide zich dus met name met de fraudebestendigheid van het nieuwe document. Het is duidelijk dat er van oprechte samenwerking tussen de verschillende actoren in elk geval geen sprake is geweest. Ondanks de politieke machtsspelletjes en miljoenen gulden weggegooid geld is er in juni 1994 dan eindelijk de wettelijk vastgelegde identificatieplicht!

Wet op de Identificatieplicht effectief?

Om zich te kunnen identificeren heeft iedereen in Nederland vanaf twaalf jaar een identificatiebewijs nodig. Voor Nederlanders zijn er vier soorten identiteitsbewijzen toegestaan: het paspoort, de toeristenkaart, het rijbewijs en de gemeentelijke identiteitskaart. Als men niet de Nederlandse identiteit bezit zijn uitsluitend de volgende identiteitsbewijzen geldig: het verblijfsdocument van de vreemdelingendienst, het vluchtelingenpaspoort, het vreemdelingenpaspoort, een niet-Nederlands paspoort waarin door de vreemdelingendienst een vergunning tot verblijf is getekend en het elektronische W-document. De plicht tot het tonen van een identiteitsbewijs is een 'beperkte' identificatieplicht en geldt dus alleen in bepaalde situaties. Zo moet je een identiteitsbewijs kunnen tonen op de werkplek, bij de uitvoeringsorganen van de sociale zekerheidswetten en aan ambtenaren die controleren op illegale arbeid en illegaal verblijf van vreemdelingen. Ook in het openbaar vervoer bij zwartrijden en aan de politie bij wedstrijden in het betaald voetbal is het verplicht een legitimatiebewijs te tonen als daar om ge-

vraagd wordt. Er zal eveneens gevraagd worden om een identiteitsbewijs bij het opmaken van een akte bij de notaris, bij de aanvraag van een sociaal fiscaalnummer, door de werkgever bij indiensttreding en in banken bij bepaalde financiële transacties.

In hoeverre de nieuwe wet inderdaad leidt tot een daadkrachtiger beleid om fraude en criminaliteit terug te dringen, moet nog blijken. Met de invoering van deze 'beperkte' identificatieplicht verandert er in elk geval niets aan de bestaande situatie. Buitenlanders moesten altijd al over een geldig identificatiebewijs beschikken. De toonplicht tegenover een werkgever bij indiensttreding en bij de notaris als er een akte wordt opgemaakt, was voor die tijd vaak ook van toepassing. Bij wedstrijden in het betaald voetbal moesten supporters altijd al een pasje kunnen laten zien. Ook bij de belastingdienst, het bankwezen en de sociale dienst wordt al gedurende lange tijd om een legitimatiebewijs gevraagd.

Openbaar vervoersbedrijven staan niet te springen om een identificatieplicht. De vervoersbedrijven dragen zelf andere oplossingen aan om zwartrijden te beperken. Daarbij kan gedacht worden aan controle aan het begin van het perron, voor in de bus instappen en de conducteur weer op de tram zetten. De overheid is daar niet nodig.

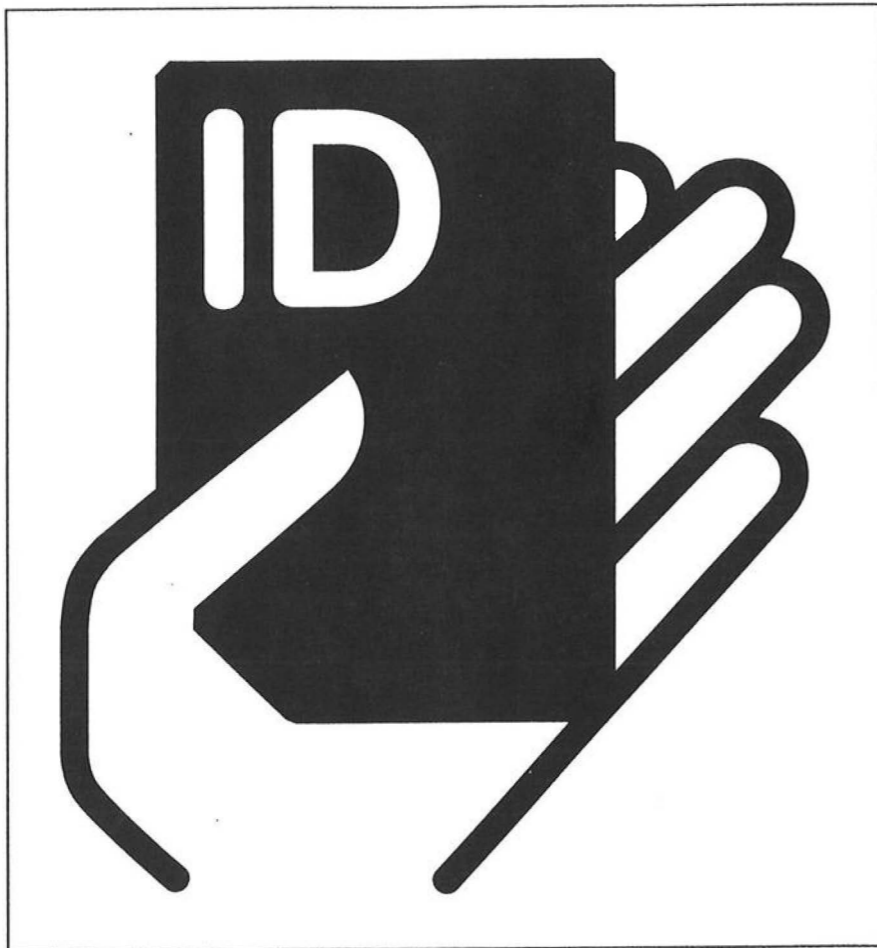
Bovendien beperken de strafmaatregelen voor het niet kunnen tonen van een identiteitsbewijs zich tot een celstraf van slechts zes uur. De hechtenis mag eventueel met zes uur verlengd worden. Daarna staat de verdachte alsnog op vrije voeten. Hardnekkige wetsovertreders zullen nauwelijks onder de indruk zijn van deze straf. Zware criminelen zijn bovendien vast wel in het bezit van een vals identiteitsbewijs om daarmee de dans te ontlopen.

Het negatieve beeld dat ik heb van de Wet op de Identificatieplicht baseer ik alleen op het feit dat de nieuwe wet voor de burger weinig schokkende veranderingen met zich meebrengt. De meeste mensen weten niet eens van het bestaan van deze wet

af. Bovendien moet een efficiënt onderzoek naar de werkelijke resultaten die met de wet zijn bereikt nog plaats vinden, omdat de wet een half jaar geleden pas is ingevoerd.

De burger wordt in elk geval gerust gesteld nu hij ziet dat de regering ook daadwerkelijk reageert op een groeiend probleem van criminaliteit en illegaliteit. Dat er structureel niets

of althans erg weinig is veranderd, zal door politiek Den Haag pas over enkele jaren worden opgemerkt. Eén ding is wel bereikt: de regel dat uitsluitend buitenlanders zich moeten kunnen identificeren in ons land is niet langer discriminerend. Deze regel geldt nu voor elke burger ouder dan twaalf jaar! ■

Jon Schilder

Mr. J. Schilder

Universitair Hoofd Docent Staats- en Bestuursrecht aan de Rijksuniversiteit Leiden

Het is inmiddels zo'n 12 jaar geleden dat ik voor het eerst college gaf, zo laat ik dit zelfportret met het accent op onderwijs maar beginnen. In 1982 begon ik (kort na mijn afstuderen) als 'wetenschappelijk assistent' aan de Juridische Faculteit te Groningen, en wel bij de Vakgroep Inleiding in het Recht. Hoewel ik volgens mijn taakomschrijving hoofdzakelijk was aangesteld om een proefschrift te schrijven, bleek dat mijn collega's daar anders over dachten. De lusten en lasten (waarbij wetenschappelijk onderzoek als lust werd gezien en onderwijs als een last) dienden evenredig verdeeld te worden over alle medewerkers, onafhankelijk van het soort aanstelling.

Gelukkig vond ik het verzorgen van zo'n vijf werkgroepen per week juist wel leuk. Al docerende begon je het vak pas echt te leren, vooral in de werkcolleges voor avondstudenten. Die stelden de lastigste vragen. De juridische problemen waarmee ze overdag werden geconfronteerd op hun werk (bijvoorbeeld als medewerker op het parket van de officier van justitie of als beleidsmedewerker bij de provincie) kwamen 's avonds zonder enige terughoudendheid naar voren. Als beginnend docent durf je nog niet zo gemakkelijk te zeggen "Zoek dat zelf maar op", maar wil je graag op alle vragen het juiste antwoord geven - zodat je heel erg veel tijd steekt in de voorbereiding van de colleges.

Naarmate ik meer ervaring kreeg in het geven van onderwijs, ontstond er vanzelf meer tijd voor onderzoek. Toen in 1985 mijn proefschrift (over het recht tot vergadering en betoging) zo ongeveer in de steigers stond en

het eind van mijn aanstelling in zicht kwam, deed zich de mogelijkheid voor om bij de Vakgroep Staats- en Bestuursrecht in Leiden te gaan werken. Aangezien ik door de keuze van het proefschriftonderwerp het staatsrecht al had omarmd, lag een dergelijke baanwisseling voor de hand. Bovendien leek het mij wel goed om de bruisende maar ook geïsoleerde stad Groningen in te ruilen voor het wat centraler gelegen Leiden.

Tot nu toe heb ik van die keuze geen spijt gehad. Aangezien de vakgroep in alle fasen van de studie vertegenwoordigd is, en ook in verschillende faculteiten onderwijs geeft, is het mogelijk om steeds weer een ander vak te geven aan een andere categorie studenten. En dat maakt het leven van een docent wel zo boeiend.

Ik begon hier met het vak Staatskunde in de propaedeutische, een mix van politicologie, staatsrecht en bestuursrecht (en uniek in Nederland voor het rechtenonderwijs). Later gaf ik aan kleine groepen van zo'n 10 á 15 studenten praktische vakken (zoals het 'practicum' en het 'seminar' waarin de nadruk ligt op de ontwikkeling van bepaalde vaardigheden, zoals schrijven, het oplossen van juridische praktijkgevallen, redeneren, etc.).

De afgelopen twee jaren zit ik zowel in onze 'eigen' afstudeerrichting met een vrij technisch vak (bestuursprocesrecht), als in het DI van de Sociale Faculteit met het vak Inleiding Staats- en Bestuursrecht. Het geven van hoorcolleges in een juridisch vak aan bestuurskundigen en politicologen beschouw ik als een driedubbele uitdaging. Op zich zelf vind ik grootschalige hoorcolleges als onderwijsvorm geen goede uitvinding. Als methode van kennisoverdracht levert het weinig op.

Daarnaast vraagt het extra inspanning om het vak Staats- en Bestuursrecht te geven aan studenten die op zich zelf geen uitgesproken juridische belangstelling hebben.

Dat bestuurskundigen en politicologen de hoofdzaken moeten kennen van het staats- en bestuursrecht staat voor mij als een paal boven water. Maar hoe maak ik dat hen duidelijk? Hoe geef je een college waarin nogal technische zaken uitgelegd moeten worden zonder dat iedereen reeds voor de pauze in slaap valt?

Zelf vind ik het nuttig om veel met praktijkvoorbeelden te werken: die illustreren dat het staats- en bestuursrecht springlevend is en zowel burgers als ambtenaren rechtstreeks raakt. De voorbeelden hoef ik gelukkig niet alleen uit de boeken te halen: als rechter-plaatsvervanger en lid van een gemeentelijke bezwaarschiffencommissie krijg ik steeds weer nieuwe rechtsvragen aangeleverd die na enige aanpassing zeer bruikbaar materiaal vormen voor het onderwijs.

Toch blijft het in zo'n collegezaal behelpen. Wat ik mis zijn de mogelijkheden om respons te krijgen. Hoe weet je wanneer je tempo te hoog is of te laag, wanneer iets niet begrepen wordt dan wel als overbodige herhaling wordt be-

schouwd? Toen ik onlangs in een groot Londens theater de (aanbevelenswaardige) musical Miss Saigon bijwoonde - met onder anderen de Groningse collega die mij in 1982 voor 5 werkgroepen inroosterde! - raakte ik onder de indruk van het perfecte systeem van de onzichtbare draadloze microfoons. Waar de spelers ook naar toe liepen, steeds waren ze uitstekend verstaanbaar. In zaal SC-01 hang je een wat onbestemd voorwerp om je nek waar weliswaar geluid doorheen komt (als je met je kin op je borst praat) maar dat grote beperkingen stelt aan de bewegingsvrijheid. Wanneer je wat heen en weer loopt tussen de overheadprojector en het kathedraal, zit je broek al snel onder de krijtsporen die het snoer achterlaat, terwijl het risico om onder uit te gaan vele malen groter is dan bij menige bergsportbeoefening. Bovendien laat de inrichting van de zaal het niet toe dat je er door heen

loopt, hetgeen voor het contact met de groep wel zo nuttig is. Uit onderwijskundig onderzoek blijkt dat het in elk geval funest is om achter de lessenaar te blijven staan, het oog wil bewegende beelden, een principe waar de TV dagelijks gebruik van maakt! En wat de TV betreft: het zou heel mooi zijn als studenten evenals het publiek bij sommige TV-spectacles een knoppenbord voor zich hadden. "Dames en heren, gaat het te snel?" Als 85% op toets 'ja' drukt (hetgeen onmiddellijk op een scherm valt af te lezen) is dat een duidelijke indicatie om het tempo iets te verlagen. Een ander voordeel daarvan zou zijn dat de docent snel en eenvoudig er achter kan komen wat de toehoorders weten van een bepaald terrein. Indien een groot percentage denkt dat de burgemeester wordt benoemd door de Commissaris van de Koninkrijk (zoals regelmatig op tentamens naar voren komt), is het raadzaam

even stil te staan bij de benoemingsprocedure. Maar onder de dreiging van de zoveelste bezuiniging vallen dure technische aanpassingen vermoedelijk niet te verwachten...

Over hoorcolleges als onderwijsvorm ben ik - onder de huidige omstandigheden - dus niet zo te spreken, de individuele student komt daar onvoldoende tot zijn recht. Aan de andere kant zou die ook wel wat meer van zich mogen laten horen. Toen ik ruim een half jaar na afloop van een collegeperiode in de enquête-resultaten zag dat een student de sheets onleesbaar had gevonden, begreep ik werkelijk niet waarom die nagelaten had daar meteen al iets van te zeggen! De meeste studenten zijn naar mijn smaak in een grote groep onnodig passief. Het is, ter afsluiting, ook om die reden dat ik ze bij voorkeur tegenkom in werkgroepen. ■

Het Openbaar Bestuur in een ander daglicht

Ed van Thijn, Retour Den Haag; dagboek van een minister, uitgegeven in Amsterdam door Van Gennip, 1994, ISBN: 90-5515-023-1

Niels van den Eeden

Voor een ieder die graag een kijkje wil nemen achter de schermen van de parlementaire democratie in Nederland is het onlangs verschenen boek van Ed van Thijn, 'Retour Den Haag', een aanrader. In dit dagboek beschrijft de voormalige burgemeester van Amsterdam op minutieuze wijze zijn reputatie als 'bestuurlijk zwaargewicht' steeds verder afkalft tijdens zijn verblijf als minister op Binnenlandse Zaken. Het boek begint in januari 1994 als Wim Kok een klemmend beroep doet op van Thijn om de zojuist overleden Ien Dales op

te volgen met het doel hem te helpen de naderende verkiezingsnederlaag af te wenden en eindigt halverwege de trap op een bovenwoning in Amsterdam-Zuid als Kok, de nieuwe toekomstige premier van Nederland, de afgetreden minister bedankt voor zijn toegestoken hulp.

Zoals diverse media inmiddels hebben gemeld, staat er in het boek een schat aan nieuwtjes. Van Thijn maakt bekend dat Lubbers in de hoogtijdagen van de IRT-affaire voornemens was af te treden en dat Wim Kok dat verhinderd heeft. Ook wordt een heel ander beeld van Wim Kok geschetst dan uit de media bekend was. De huidige premier snauwt ministers af en geeft sterk de indruk dat hij be-

paalde kabinetsleden niet kan luchten of zien (Ritzen, Alders). Verder komt Kok over als een man die op politiek vlak zeer gerespecteerd wordt, lange dagen maakt en op de meest onverwachte momenten opduikt.

Hoe interessant de verschenen analyses over het boek ook zijn, de meeste media hebben een aantal andere belangwekkende aspecten van het boek onderbelicht gelaten. Zo wordt er bijvoorbeeld nauwelijks ingegaan op het (schaarse) privé-leven van een minister in Nederland. Uit het boek van Van Thijn komt duidelijk naar voren dat wie het in de Nederlandse politiek ver wil schoppen, zijn leven in dienst zal moeten stellen van partij

en vaderland. Tijd voor vrouw, kinderen, andere familieleden of vrienden is er niet of nauwelijks. En wan-

gezien Van Thijn dit laatste beroep op hem niet kan weerstaan, moet hij even later Odette de (zoveelste) ver-

gebleken was dat er top-down geen draagvlak voor bestond. Ook trof het me dat na jaren van 'ontkokeringsbeleid' Van Thijn geen enkele steun van zijn collegae kreeg om meer 'integraal bestuur' te introduceren. In de loop der jaren zijn de schotten tussen de beleidsvelden niet verminderd, ze zijn hoogstens anders opgesteld.

Tot slot is het mij duidelijk geworden dat de besluitvorming in Den Haag veel rommeliger verloopt dan een buitenstaander zich op het eerste gezicht zou kunnen voorstellen. De belangrijke hoofdpersonen in het verhaal, Lubbers en Kok, hollen van incident naar incident en hebben nauwelijks tijd (en moed) om in belangrijke politieke kwesties coördinerend op te treden. Het is dan ook niet voor niks dat Ed van Thijn de voormalige premier van Nederland, Ruud Lubbers, geprezen in binnen- en buitenland om zijn probleemoplossend vermogen, consequent - en met gevoel voor ironie - de grote Regisseur noemt. ■

neer er wel tijd voor vrijgemaakt wordt, dan staan vaak de gedachten er niet naar.

Opvallend is dat Van Thijn zijn ideeën over het politieke leven nauwkeurig op papier zet, terwijl hij zijn gedachten hierover hoogst zelden in zijn aantekeningen verwerkt. Welgeteld één keer laat hij zien hoe belastend zijn werk soms is voor zijn privé-leven. Dit is als hij doodmoe en uitgeput van enkele lange zware dagen met zijn werk klaar is en zegt uit te kijken naar de afspraak met Odette, zijn vrouw, om voor het eerst tijdens zijn ministerschap een hapje met haar in Den Haag te gaan eten. Juist op dat moment wordt hij gebeld door de campagneleiding of hij direct naar Hilversum wil gaan om in de uitzending van NOVA te verschijnen. Als Van Thijn hier niet op ingaat belt vijf minuten later Felix Rottenberg met hetzelfde verzoek. Wanneer hij ook Felix afwimpelt, belt vijf minuten later Wim Kok of hij toch niet bereid is te gaan. Aan-

velende boodschap vertellen dat hem nog wat te doen staat en dat ze onderweg wel ergens uit de muur zullen eten.

Ook van Thijn's relatie met zijn vriend Joop van Tijn heeft nauwelijks de media gehaald (Zou dit komen, omdat Van Tijn hoofdredacteur van Vrij Nederland is?). In de loop van het boek wordt steeds duidelijker dat het voor een politicus niet gemakkelijk is om vrienden te hebben in de wereld van de media. Evenals Ed (van Thijn) is Joop (van Tijn) iemand wiens werk op de eerste plaats komt. Dit blijkt nog maar eens als van Tijn een artikel over de IRT-affaire in Vrij Nederland schrijft waarin hij zijn vriend geenszins spaart.

Verder is er door de pers nauwelijks aandacht geschonken aan enkele opvallende kenmerken van de bestuurlijke gang van zaken in Den Haag. Zo was ik nogal verbaasd toen ik las dat ambtenaren van Binnenlandse Zaken bepaalde beleidsideeën bottom-up wilden insteken, toen hen

Ingezonden mededeling

FEEST!!!

Er komt weer een faculteitsfeest!

Het thema is dit maal:

café continental

**Plaats: FSW
Datum: 31 maart
Tijd en Band: nog later bekend te maken...**

De mobiliteitskosten van een afgestudeerde: de casus van een eigen auto.

Afgestudeerd, en dan? Geen studiefinanciering meer en dus ook geen OV-studentenkaart. Hoe blijf je als ex-student nog even mobiel als in de tijd dat je beschikte over een kaart waar menige student bij de invoering over klaagde als zijnde gedwongen winkelnering? Eén optie bestaat uit het aanschaffen van een 'volwaardige' OV-kaart, een dure grap. Optie twee is een auto aanschaffen, een nog duurdere grap (het wordt steeds leuker). Tenslotte bestaat er bij sommige organisaties in de private sector de mogelijkheid om op termijn in aanmerking te komen voor 'een auto van de zaak'. Om weloverwogen een keuze tussen deze opties te maken, laten we eensilstaan bij de kosten van een eigen auto.

Marc Fox

Menigeen zal zeggen: "Ja, autorijden is nu eenmaal duur". Maar hoe duur precies? Zullen we eens gaan rekenen? Nou, ga er dan maar even voor zitten, zodat je bij het flauwvallen niet minder optimaal terecht komt. Goed daar gaan we.

De aanschaf

Laten we eens uitgaan van een heel voordelige, nieuwe auto met een nettowaarde van 'slechts' 15.000,- gulden, waar je tegenwoordig overigens nog maar zeer weinig 'auto' voor krijgt. De rekensom valt dan als volgt uit:

Netto prijs auto: f 15.000,-

Daar komt dan bij de zogenaamde Bijzondere Verbruiks Belasting (BV-B), een uitvinding van een kabinet - Lubbers in geldnood, van 25%:
f 3.750,-

Tezamen: f 18.750,-

Hierover wordt BTW geheven, belasting over belasting dus. Hoe haal je het in je hoofd?! Met een BTW van 17,5% bedraagt dit:
f 3.281,25

Totaal: f 22.218,75

Met andere woorden, de overheid heeft bij aankoop van deze tamelijk

voordelige auto al f 7.031,25 aan belasting opgestreken vóór je er nog maar één meter mee hebt gereden. Dat is ruim 37% van het totaalbedrag.

Het rijden

En dan het rijden zelf, dat is ook geen sinecure. Laten we er eens van uitgaan dat je minimaal vier jaar met deze auto rijdt en dat je per jaar zo'n 25.000 km aflegt. We krijgen de volgende berekening, gebaseerd op gegevens van de Stichting Weg, de Stichting Pro Auto en de ANWB, drie instanties die er niet van houden om te fantaseren. Opnieuw, zit je lekker?

Afschrijving	f 15,0 cent/km
Onderhoud	f 7,1 cent/km
Verzekering	f 6,9 cent/km
Benzine	f 4,8 cent/km

Totaal f 33,8 cent/km

Voeg daarbij de belastingen en accijnzen:

BTW	f 3,5 cent/km
Accijnzen en heffingen	f 7,2 cent/km
Motorrijtuigenbelasting	f 2,0 cent/km
Assurantiebelasting	f 0,5 cent/km
Totaal	f 13,2 cent/km

Alles bij elkaar betaal je dus 47 cent per kilometer, waarvan ruim 28% naar de overheid gaat. Over de vier jaar van elk 25.000 kilometer bete-

kent dat een bedrag van f 13.200,-. Tel daar nog eens de f 7.031,25 bij die we moesten afdragen bij de aankoop van de auto, dan hebben we in vier jaar niet minder dan f 20.231,25 aan belasting betaald over een auto van f 15.000,-.

En waar blijft dat geld?

Nou, in 1991 bracht het autoverkeer zo'n 14,27 miljard gulden op. Daarvan werd slechts 2,65 miljard, oftewel minder dan 19%, voor wegen en andere voorzieningen gebruikt. De rest kwam gewoon in de Rijksstortkoker terecht. Daarbij komt steeds weer het argument om de hoek kijken dat destijds ook al werd gebruikt voor de alcohol- en tabaksaccijns: "Wij nemen u tegen uzelf in bescherming. Als u maar minder rookt, drinkt of autorijdt, dan komt het allemaal wel goed met u." Maar diezelfde overheid hoopt vurig dat we met al die slechte gewoontes gewoon doorgaan, want de overheid is al net zo verslaafd als wij. Verslaafd aan de miljarden bedragen die wij op deze manier met z'n allen opbrengen.

Bij de auto komt dan tegenwoordig ook steeds vaker het milieu-aspect om de hoek kijken, want de wereld kan alleen nog maar worden gered als er in Nederland wat minder wordt gereden. "De trein, die is pas milieuvriendelijk," hoor je dan. Dat klopt als een bus, maar ze moeten er bij de spoorwegen niet aan denken dat we inderdaad met z'n allen tijdens het spitsuur het perron komen opdrijven.

Gevolg? Laat de studenten maar kiezen tussen, of een week-kaart, of een weekend-kaart. "Zolang de spoorwegen met hun accommodatie zeven tot acht jaar achterlopen heeft de automobilist geen keuze dan alle extra lasten te betalen en vervolgens alsnog achter in de file aan te schuiven," zei de hoofd-directeur van de ANWB, Paul Nouwen, onlangs nog tegen een krant en hij raakte daarmee de kern van het probleem tot in het merg.

Soms denk ik wel eens dat ze in Den Haag de indruk hebben, dat het Nederlandse publiek collectief gestoord is. Want wie gaat er nu voor zijn lol in de file staan, die alleen maar geld (aan verspilde benzine à raison de 2 gulden per liter) en ergernis kost? Om maar niet te spreken van de zoveelste proefballon van de inmiddels naar Brussel 'weg-gepromoveerde' minister van 'Verkeer' en Waterstaat, Maij-Weggen. Naast het 'rekening-rijden', ligt het beleidsfiasco van het 'spitsvignet' ons nog vers in het geheugen. Een gulden of 5 per

dag per auto en de problemen zijn voorbij! Dat levert de schatkist en passant een kleine 500 miljoen gulden per jaar op. Is dat even mooi meegenomen? Om nog maar niet te spreken van het inmiddels al weer neergestorte proefballonnetje, vliegend onder 'carpool-strook'.

Conclusie

Natuurlijk is vrijwel iedereen die een auto bezit, dan wel ooit wil bezitten, mordicus tegen; van de georganiseerde vrachtwagens tot en met de ANWB, maar in Den Haag hoort men slechts tevreden gespin, behalve bij de VVD, daar keft het waakhondje nog een beetje.

Moeten we, aangezien de oplossing van de OV-jaarkaart 'voor grote mensen' à raison de f 6900,- per jaar (eerste klas; tweede klas treinstoelen zijn qua comfort niet te vergelijken met autostoelen) enkel gunstig is voor degenen die per jaarmet het openbaar vervoer een afstand afleggen van ten minste dertigduizend

kilometer (drie keer van hier tot Tokio!), dan maar weer gaan lopen of fietsen? Kom nou, de auto, die willige lastezel, heeft ons - met alle nadelen van dien - meer vrijheid en mobiliteit geschonken dan we ooit hadden kunnen denken. Zoveel vrijheid en mobiliteit, dat we al even verslaafd zijn aan de auto als aan de regering. En daarom zal er niets veranderen. Wij blijven klagen en rijden en de overheid blijft eveneens klagen en laat ons rijden, en pikt in het voorbijgaan de miljarden in die men zo broodnodig heeft voor heel andere doeleinden. Want dat zijn de ontmoedigende regels van het routineuze spel, dat de regering, volksvertegenwoordiging en burgerij met elkaar spelen.

Mocht je in de toekomst dus het aanbod voor 'een auto van de zaak' krijgen, zeg dan als voormalig synoptisch rationeel denkende en calculerende student bestuurskunde en momenteel calculerende werknemer voor één of andere gulle werkgever: 'Auto van de zaak? Yes, please.' ■

Pauline Vonk bij de CFO

Als redactielid van de Bestuurskundige Berichten is mij gevraagd om een stukje te schrijven over mijn huidige functie bij de CFO: CNV-vakbond voor overheid, gezondheidszorg en verzelfstandigde instellingen. Voordat ik daar echter op in zal gaan zal ik eerst eens vertellen hoe ik aan mijn functie als beleidsmedewerker ben gekomen.

Pauline Vonk

Ik ben in 1988 aan de studie Politicologie begonnen. Al kort nadat ik begonnen was merkte ik dat de studies Politicologie en Bestuurskunde bijna hetzelfde zijn in het eerste jaar. Het scheelde slechts één vak. Samen met een medestudent besloot ik daarom het extra vak van Bestuurskunde erbij te doen. Een bijkomend voordeel was dat ik mijn keuze tussen Bestuurskunde en Politicologie nog even kon uitstellen. Na twee jaar had ik echter nog steeds niet gekozen en had de twee jaar van beide studies binnen. In het derde jaar heb ik besloten door te gaan met Politicologie. In het vierde jaar had ik alles van Politicologie afgerond, behalve mijn eindschrijft. De bekende motivatiecrisis begon toen ongeveer in mei 1992 toe te slaan en heeft ongeveer een half jaar geduurd.

Het uitdenken van een scriptie-onderwerp viel mij zwaar. De onderwerpen waa-

raan ik heb gedacht varieerde van het verdrag van Lome tot aan corporatisme in Latijns-Amerika. Net toen ik in februari 1993 dacht dat het nooit meer zou lukken om een leuk scriptie-onderwerp te vinden viel er een brief op de deurmat van de heer van Schendelen van de afstudeervariant Politiek en Bedrijfsleven. In deze brief werd naar een student gevraagd die in het kader van de eindschrijft een onderzoek wilde doen naar bedrijvenkringen in Nederland. Ik heb gelijk gebeld en twee weken daarna kreeg ik van de opdrachtgever, het VNO het groene licht om een onderzoek te starten met een budget van f 2000,-.

Ik heb mij toen heerlijk kunnen uitleven met het opzetten van schriftelijke enquêtes en telefonische interviews. Wat ik vooral moeilijk vond was dat de universiteit en het VNO verschillende eisen hadden met betrekking tot het eindproduct. De universiteit wilde een goed opgezet theoretisch kader, dat dan vervolgens zou worden vergeleken met de praktijk. Het VNO had met twee pagina's theorie al behoorlijke moeite. Uiteindelijk heb ik ervoor gekozen om een apart rapport te schrijven voor het VNO met daarnaast de eindschrijft.

In dezelfde tijd van het onderzoek deed ik het derde jaar van Bestuurskunde erbij. In het vierde jaar van Bestuurskunde volgde ik het facet Human Resource Management en het veld Veiligheidsmanagement. Bij het combi-seminar Intermediaire Organisaties wilde ik dolgraag stage lopen bij de Kamer van Koophandel. De mogelijkheid werd mij geboden om een stage te lopen bij het landbouwschap. Ik kom echter van Texel en voor mijn gevoel had ik al genoeg boeren gezien. Daar had ik dus geen

zin in. Op dat moment merk je echter pas goed dat het opnemen van een verplichte stage in de bestuurskunde-studie best leuk en aardig is, maar als je geen stage kan vinden kun je het afstuderen wel mooi vergeten.

Ik was in december begonnen met het schrijven van brieven, maar na 15 brieven had ik nog steeds geen stage. De paniek begon dus goed toe te slaan in maart.

Op een gegeven moment ben ik daarom op banen uit de krant gaan solliciteren, die ik eventueel ook als stage zou kunnen laten gelden. Na een maand had ik een baan als beleidsmedewerkster Rijkssector bij de vakbond. Bij het solliciteren heb ik gewoon gebruik gemaakt van één CV en heb deze niet per functie aangepast. Ik heb wel veel naast mijn studie gedaan. Zo ben ik onder andere drie jaar studentvertegenwoordigster geweest bij de vakgroep Politicologie, ben bestuurslid en redactielid geweest van het wijkberaad in Den Haag, heb EHBO-diensten gelopen bij de Haagse Dienstverlening en nog meer van dat soort activiteiten. Bij het eerste sollicitatiegesprek ben ik gewoon in een groene spijkerbroek en een witte trui op komen dagen. Dat bleek een gelukkige keuze te zijn, aangezien de meesten hier in een spijkerbroek en een trui rondlopen. Stel je voor als ik in een mantelpakje was komen opdagen...

Wat ik wel heb gemerkt is dat het heel erg belangrijk is om een leuke indruk te maken in de brief die je schrijft. Eigenlijk zou je je moeten afvragen: "Als ik nu zelf mensen zou moeten aannemen waar zou ik dan opletten?" Iemand kan nog zoveel diploma's hebben en bestuurlijke ac-

tiviteiten hebben gedaan, maar dit wil nog niet zeggen dat je daar dan ook een leuke collega aan hebt.

Ik denk dan ook dat het bij solliciteren heel belangrijk is om op de hoogte te zijn van de cultuur binnen de organisatie. Daarnaast is bluf en een flinke portie geluk ook benodigd. In de advertentie stond dat een gedegen kennis van het ambtenarenrecht een vereiste is. In de reader van het facetseminar van de heer Wagenaar stonden een paar pagina's over ambtenarenrecht, dat was dan ook het enige wat ik van het recht afwist. Pas in het tweede gesprek kwamen ze erachter dat ik er toch niet zo heel veel van afwist.

Dat bleken ze echter alleen maar te waarderen. Daarnaast wist ik niets van vakbonden af, laat staan wat de letters CFO inhielden (dat laatste ben ik pas na een maand werken te weten gekomen, namelijk Christelijke Federatie voor het Overheidspersoneel).

Na het tweede gesprek kreeg ik na een uur al te horen dat ik was aangenomen. Op dezelfde dag belde iemand van het VNO in Zuid-Holland of ik nog een vervolgopdracht wilde vervullen voor het komende jaar.

Eveneens was ik in een vergevorderd stadium voor een baan bij de NCW. Ik vroeg dus om twee dagen bedenktijd. Ik heb het toch maar gedaan. Ik kon meteen de daarop volgende week beginnen.

In mijn functie als beleidsmedewerkster Rijkssector houdt ik mij voornamelijk bezig met de reorganisaties binnen de ministeries van Justitie, SZW, VROM en VWS (voormalig WVC). Daarbij bereid ik de stukken voor voor vergaderingen van de zogenaamde Bijzondere Commissies, die worden voorgezeten door de S.G. Ik behartig de belangen van medewerkers op de betreffende ministeries en geef informatie over de laatste ontwikkelingen.

Daarnaast hou ik mij bezig met het opzetten van dossiers over ouderschapsverlof, reiskostenvergoedingen, flexibele arbeid, pensioenen, etc. De laatste tijd heb ik mij voornamelijk bezig gehouden met de reorganisatie van de raden voor de kinderbescherming, het uitbreiden van de celcapaciteit (of het principe van 'twee op één cel'), verzelfstandiging van onder andere de Rijks-musea en de overdracht van cultuur van WVC

naar OCW. Met name dit laatste voorbeeld geeft aan dat een politieke beslissing desastreuze gevolgen kan hebben voor de medewerkers aldaar. Van de een op de andere dag krijgt een medewerker te horen dat zijn werkplek niet meer in Rijswijk is, maar in Zoetermeer. Gemaakte afspraken over 'car-poolen', kinderopvang of -verzorging kunnen opeens niet meer worden nagekomen. En dat alleen omdat de heer Nuis het wel interessant vond om ook cultuur in zijn pakket te hebben.

In mijn werk heb ik heel veel aan het geleerde binnen de studies Politicologie en Bestuurskunde, met name de vaardigheid om in korte tijd bepaalde issues eigen te maken. Het gaf echter bij mij ook een hoop hilariteit om de belangen van 'de ambtenaar' te behartigen, terwijl je in je studie een beeld hebt gekregen van de ambtenaar als een star, van negen tot vijf (inefficiënt) werkend persoon, die de hele dag niets anders doet dan beleidsnota's schrijven. Je denkt dat dat in de studie wordt overdreven totdat je ze zelf tegenkomt. Een halve meter beleidsnota's per dag bij de post is niet ongewoon... ■

Ingezonden mededeling

BIL ACTIVITEITEN DEEL 2

- * **Excursie naar Schiphol Amsterdam Airport** **maandag 27 maart**
Aandacht voor de toekomst van luchthaven Schiphol met de presentatie 'Groeien binnen grenzen' en een uitgebreide excursie over het luchthaventerrein. Nadere informatie volgt.
- * **Informatiedag Bestuurskundige en Arbeidsmarkt 1995** **donderdag 6 april**
Voor de vierde achtereenvolgende maal zal deze dag georganiseerd worden. Dit jaar vindt het plaats in Hotel Engels, tegenover Rotterdam CS. Let op de nieuwsbrief informatie!
- * **Lustrumsymposium** **mei**
We maken nog niets bekend, behalve dat ie komt! Let op de brief en posters!
- * **Buitenlandse Reis** **laatste week september**
Dit jaar naar Berlijn, Poznan, Warschau en Krakow. Schrijf je in op de inschrijflisten, die binnenkort op het prikbord bij de BIL-kamer komen te hangen!

Mark Rutgers: Een zelfportret in 1000 woorden

De titel van dit stukje vormt de opdracht die de BB-redactie mij toebedeelde. Maar wat is interessant voor BB-lezers? Dat ik dol ben op katten en dat één van hen vernoemd is naar Max Weber? Waarschijnlijk niet. Alhoewel, er is zoiets als bureaucratisch kattengedrag; ik las recentelijk dat katten het eigenmachtig verorberen van een biefstuk beschouwen als een 'ordinary administrative action'. Gelukkig voor de lezer kreeg ik vier gedetailleerde vragen van de redactie, dus die zal ik maar langslopen.

Dr. M. Rutgers

Universitair Hoofd Docent Wetenschapsfilosofie en Bestuurskundige Grondslagen aan de Rijksuniversiteit Leiden

Vraag 1: "Wat heb je gedaan?"

Hoe komt iemand uit het behoste Twente in de Hollandse polders terecht? Welnu, na een wat lange, maar succesvolle tocht door het VWO moest ik een studie kiezen. Zoals voor zo velen geldt was mijn keuze niet eenduidig: lerarenopleiding tekenen, de Reinwardt Academie of bouwkunde. Bouwkunde was een 'emergency exit': als de HBO's niet lukken kun je immers altijd nog naar de Universiteit! Na een dag testen en gesprekken is de eerste poging echter al raak: ik behoorde tot de gelukkigen die werden toegelaten tot de Reinwardt Academie voor museummede-

werkers. De Reinwardt verzorgde een gevarieerde en intensieve opleiding (management, brandpreventie, fotografie, handelscorrespondentie, conservatie, vormgeving, enzovoort). Het was ook nogal hectisch door wettelijke reizen naar musea (geen OV-kaart!), werkopdrachten en practica. Mijn afstudeerrichting werd 'museumbeheer', terwijl ik mij specialiseerde in natuur-historische musea. Terugkijkend is mijn afstudeerscriptie bestuurskundig van inslag: de overheidsbemoediging met het museumbestel in Nederland, Engeland en Frankrijk. Al met al is het een fantastische tijd geweest, helaas zijn er nauwelijks of geen (betaalde) banen in musea. Wat van blijvende waarde is gebleken is het brede terrein van 'kundigheden' en Sandra.

Na de Reinwardt volgde vervangende dienst. Tot mijn geluk zochten ze iemand voor het Museum voor het Onderwijs (nu Museum) te Den Haag. Daar heb ik anderhalf jaar ambtelijk gedrag kunnen observeren en doorleven. Behalve de opzet van geologische opstellingen heb ik er ook mijn eerste publicatie verzorgd: een educatief 'vouwblad' over dinosaurussen. Waar ik tegenwoordig gortdroge verhalen plaats, waren het toen vooral de tekeningen die de meeste tijd en ruimte opeisten.

Tegelijkertijd ben ik gaan doorstuderen: wijsbegeerte aan de RUL. Dat lijkt een enorme overgang van praktisch naar zeer theoretisch; toch is op de HBO mijn interesse gewekt door het vak cultuurfilosofie (terzijde: het verbaast me nog steeds dat op uni-

versitair niveau aankomende bestuurders geen cultuurfilosofische grondslag geboden wordt). Doordat in een kleine faculteit een individueel toegesneden onderwijsprogramma te regelen is, kon ik als 1/10 deeltijdstudent toch de propaedeuse binnenslopen. Dat de studie klein was mag blijken uit het feit dat ik na mijn kandidaats nog maar één jaargenoot had. Inmiddels werkte Sandra als beleidsmedewerker in Zwolle. Na mijn 'afzwaaien' konden we daar gaan samenwonen. Twee keer per week zakte ik af naar Leiden voor werkgroepen en colleges.

In de (oude stijl) studie filosofie was een omvangrijk bijvak (1350 uur) verplicht. De combinatie van een toevallige vondst in de uitverkoop (het boek "Beginselen van beleidsontwikkeling" van Kuypers) en het lidmaatschap van een partijbestuur wekte mijn interesse voor de bestuurskunde. Het leek mij interessant filosofieën over maatschappij en cultuur te combineren met de wetenschap van het openbaar bestuur. Eerlijk gezegd vond ik het een moeilijk bijvak: zo veel jargon! Maar alles went, mits een onderwerp je kan boeien. Inmiddels was ik aardig in de plaatselijke politiek gedoken en vulde ik de tijd rondom mijn studie met huishouden en vrijwilligerswerk van diverse aard (zoals het geven van wiskunde-bijles, het inrichten van het Rijkspolitiemuseum en het klussen voor de Culturele Raad).

Ongeveer twee jaar later zijn we (inmiddels getrouwd) verhuist naar Naaldwijk. Sandra had een (betere)

baan gevonden en ik zou mijn studie wat rustiger kunnen afronden. 'Helaas' nog voor we waren verhuist lagen de kaarten al anders. Ik volgde in die tijd een werkgroep bij van Braam (het verdwenen vak literatuur-analyse). Na afloop van een werkstukbepreking vroeg hij of ik bij de vakgroep wilde komen werken. Aangezien ik nog moest afstuderen werd het zolang een studentassistentchap voor 20 uur per week. En toen maar doorpezen om af te studeren! Uiteindelijk heb ik zes jaar over de vijfjarige studie gedaan en ben ik in 1987 afgestudeerd. Mijn scriptie ging over het rationaliteitsbegrip in het werk van Jürgen Habermas. Sinds januari 1988 werk ik 'echt' bij de vakgroep. Daardoor hebben nog niet alle afgestudeerden in Leiden (als het goed is) een vak van mij gehad.

Van 1988 tot mijn promotie in september 1993 heb ik naast het onderwijs het grootste deel van werk- en vrije tijd besteed aan het schrijven van mijn proefschrift: **Tussen Fragmentatie en Integratie. De bestuurskunde als kennisintegrerende wetenschap.**

Daarin heb ik vooral wetenschapsfilosofie en bestuurskunde met elkaar in verband gebracht en gekeken wat interdisciplinariteit kan betekenen voor de bestuurskunde. Ik hoop nu meer aandacht te kunnen geven aan de relatie tussen maatschappijfilosofie en bestuurskunde; dan staan niet de grondlagen van theorievorming, maar de inhoud van de theorieën in de bestuurskunde centraal. Met name mensbeelden en maatschappij-modellen die ten grondslag liggen aan de verschillende stromingen in de bestuurskunde boeien mij.

Vraag 2: "Hoe ben je in Leiden gekomen?"

Eigenlijk ben ik gewoon blijven hangen. De Reinwardt academie was te Leiden en ik vond er na een jaar zoeken ook een kamer (eerst zat ik in Den Haag op een piepkleine zolder). Het was vanzelfsprekend om ook in Leiden te gaan doorstuderen. Hoe ik aan mijn baan kom is hiervoor al geschetst. Het enige wat nog mist is

dat ik inmiddels alweer enige jaren in Leiden zelf woon.

Vraag 3: "Wat doe je op het moment?"

Nog steeds geef ik (met veel plezier) onderwijs en doe ik een beetje onderzoek. Mijn hoofdactiviteit is sinds september 1993 het faculteitsbestuur. Tot komende september bewaak ik daar de portefeuille onderwijs. Dat betekent zeer veel vergaderen, nog meer stukken lezen en 'roeren in de bestuurlijke strooppot' die een faculteit nu eenmaal is. Formeel heb ik daarvoor 2½ dag, maar wil je een beetje meedraaien dan kost het meer tijd. Het aardige van deze 'praktijkstage' is, dat hij plaatsvindt in een uitermate complexe en onbestuurbare organisatie: de universiteit. Vooral in de FSW is het nogal duidelijk dat het 'garbage-can'-model van besluitvorming een grote mate van, wat Popper noemt, praktische zekerheid biedt. De autonomie van de vijf opleidingen, de 'amateurstatus' van het bestuur, enzovoort, vormen een waar paradijs voor bestuurskundige reflectie, maar niet voor daadkrachtig bestuurlijk handelen. Helaas vergt dit onderwerp minstens 2000 woorden, dus ik moet me hier inhouden.

Mijn eerste reflecties geven in ieder geval aanleiding tot de introductie van een nieuwe organisatie-metafoor: de organisatie als gesticht. Enkele kenmerken: onduidelijkheid over de rollen en verantwoordelijkheden - wie is er dokter en wie is er patiënt (uitwisselbare posities); onduidelijkheid over de status van de activiteiten en hun doel - is het ter verlichting van de waanzin of gewoon bezigheidstherapie en voor wie is het eigenlijk bedoeld? Verdere uitwerking van deze metafoor is wellicht iets voor een scriptie?

Tot slot de laatste vraag: "Wat heb je nog meer te melden?"

Laat ik mij beperken tot het noemen van drie - niet wetenschappelijke - boeken die de moeite waard zijn. Allereerst een 'must': 'The Peter Principle' van L. Peter en R. Hull

(ook in het Nederlands verkrijgbaar). Je leert er volstrekt theoretisch onverantwoord veel mee over de praktijk van een organisatie. Ten tweede een boek dat een (beklemmende) indruk geeft van de positie van de bestuurder (in casu: een revolutionair): Jean-Paul Sartre's toneelstuk 'L'Engrenage' ('Tussen de raderen' in het Nederlands). Tenslotte, een 'all-time favourite' van Douglas Adams: 'Hitchhiker's Guide to the Galaxy'. Heeft niets met de bestuurskunde te maken maar wie van melige humor met een (potentieel) diepe achtergrond houdt kan zijn hart eraan ophalen. Inmiddels ben ik ver over de 1000 woorden, dus 'That's all folks'. ■

Opvallend

'...Philipse ergert zich niet alleen aan de kritiek uit Den Haag maar ook aan de vele collega's die recent stukjes in de krant schreven over het hoger onderwijs. "Als hoogleraar ben je nog geen onderwijspecialist. Een hoogleraar bestuurskunde (Toonen, red.) heeft gezegd dat een universitaire studie slechts drie jaar hoeft te duren. Maar er is aan de universiteit slechts één studie die je tot drie jaar kunt inkorten en dat is bestuurskunde"...

Bron: NRC-Handelsblad 30 december 1994; Herman Philipse, hoogleraar wijsbegeerte in Leiden over het hoger onderwijs

Bestuurskundige Estafette symposium BIL, vakgroep en NSOB

Op 14 november jl. organiseerden de Bestuurskundige Interfacultaire vereniging Leiden, de vakgroep Bestuurskunde Leiden en de Nederlandse School voor het Openbaar Bestuur Den Haag in het Academiegebouw te Leiden een Bestuurskundige Estafette ter gelegenheid van hun lustra. Tegen tien begon het Academiegebouw vol te lopen met bestuurskunde-docenten en vooral bestuurskunde-studenten. Even na tien opende de voorzitter van het ochtend-gedeelte, professor Rosenthal, de estafette en hij stelde aan ons de vijf prominente bestuurskundigen voor, die hun ideeën zouden gaan uiteenzetten over de recente ontwikkelingen binnen de bestuurskunde: de professoren Dror, Hesse, Kouzmin, Smolensky en Wamsley, allen lid van het 'International Board of Overseers of the Netherland School for Public Administration'.

Martijn Krassenburg &
Marie-Louise Smolenaars

Professor Dror

Na de opening gaf prof. Rosenthal het woord aan de eerste spreker, professor Dror. Professor Dror is verbonden aan de Hebrew University of Jerusalem in Israël. Hij is professor in de politologie en hij heeft de Wolfson-stoel in Public Administration in Israël. Hij is lid van de Club van Rome en van het internationale instituut voor strategische studies. Hij is onder andere bekend door zijn boeken 'Public policy making re-examined', 'Policy making under adversity' en veel boeken in het hebreuws over de Israëlische politiek.

Professor Dror begon met vertellen over hoe hij bevriend raakte met professor Pollack die erg gekant was tegen het opzetten van een studie bestuurskunde, daarna veranderde hij van gedachten en werd voorstander van bestuurskunde als onderdeel van de rechtenfaculteit, waar hij decaan van was.

Nu bestaat er al zo'n tien jaar een vakgroep bestuurskunde in Leiden. Er vinden dus wel veranderingen plaats, maar een dergelijke verandering heeft niet plaatsgevonden in de discipline bestuurskunde.

Daarna ging hij verder met het belichten van vijf trends die de afgelopen vijftien à twintig jaar binnen de bestuurskunde en de beleidswetenschappen hebben plaats gevonden.

I. Het introduceren van marktprocessen binnen het Openbaar Bestuur

Aan deze ontwikkeling liggen twee dimensies ten grondslag:

1. Een groeiende erkenning van de inadequaatheid van de overheid en daarom is men gaan zoeken naar een nieuw paradigma.
2. Een in het geheel genomen sterker geloof in het functioneren van de markten, wat waarschijnlijk voor een gedeelte kan worden verklaard door het ontbreken van andere alternatieven.

Dror zegt over het introduceren van marktprocessen dat hij zelf vindt dat hier soms te veel waarde aan wordt gehecht. Hij geeft wel toe dat als je kijkt naar de effectiviteit en efficiëntie dat deze ten tijde van transitie beter is bij organisaties met marktwerking dan bij 'rigide' organisaties.

II. Pogingen van westerse landen om landen die radicale veranderingen doormaken te helpen

Als je zoekt naar een 'laboratorium' voor onderzoek naar radicale veranderingen dan is Zuid-Afrika een zeer goede mogelijkheid.

III. Europeanisering

De europeanisering zal leiden tot radicale veranderingen binnen alle facetten van het Openbaar Bestuur van de leden van de Europese Unie.

Dror heeft onderzoek gedaan op ministeries van Buitenlandse Zaken van de EU-leden. BuZa's handelen nog steeds de contacten met Brussel af. Dit is onzin vindt Dror, de EU is geen buitenlandse zaak; het is een onderdeel van binnenlandse aangelegenheden. Met andere woorden: onze huidige zienswijze is niet in staat om de EU te analyseren.

Het is geen federatie, confederatie of alliantie; het is een nieuwe 'uitvinding' binnen het begrip regeren. Het zal zeker grote implicaties met zich meebrengen voor de bestuurskunde en het is een van de belangrijkste drijfveren voor OB's binnen Europa om te veranderen.

IV. Enkele interessante 'items' van innovatie

Ten eerste vinden er interessante ontwikkelingen plaats binnen de hulpwetenschappen, hierbij moet men er rekening mee houden dat een zaak als 'zero-sum-games' een technisch

hulpmiddel is of een sub-model, maar geen 'mainframe'.

Een interessante ontwikkeling is het toepassen van moderne cognitieve wetenschappen. Dror weet niet wat de consequenties van het toepassen hiervan zijn, maar beleid wordt gemaakt door mensen en overheden zitten vol met mensen en dus is dit een interessant veld.

Er zijn ook innovaties binnen bepaalde issues van de bestuurskunde zoals bijvoorbeeld het ontstaan van het Crisis Onderzoek Team dat onderzoek doet naar crisismanagement, hoewel dit niet echt tot doorbraken heeft geleid.

keren.

Het is geen kwestie van de maatschappij die makkelijk of moeilijk te besturen valt, maar van regeringen die de capaciteit moeten ontwikkelen om bepaalde problemen aan te kunnen inclusief het duidelijk maken aan de bevolking wat ze wel en niet kunnen verwachten van de regering.

Dror geeft nu een aantal mogelijke zaken aan die leiden tot het opwaarderen van de overheid, deze moeten echter ook worden gezien als het begrijpen door de regeringen van complexe zaken.

Ten eerste, welke ambtenaren hebben we nodig voor de overheid in

laten.

Dror sluit af met te zeggen dat de mensen van nu erg ambitieus zijn: geen oorlogen, geen armoede, een vrije markt, etc. Dit vraagt om radicale veranderingen binnen de overheden. Een van de factoren om deze veranderingen te helpen is de bestuurskunde en ook binnen deze studie zijn veranderingen nodig.

Professor Hesse

Na de kritische woorden van professor Dror was de beurt aan professor Hesse.

Hesse is de 'founding director' van het 'European Studies-institute' in Oxford. Hij is een van de meest beroemde specialisten op het gebied van overheidsontwikkelingen in Centraal- en Oost-Europa en hij heeft over dit onderwerp een aantal boeken geschreven.

Sinds 1993 is hij hoofdredacteur van de opnieuw opgerichte 'European Yearbook of Comparative Government and Public Administration'.

Hij begon zijn referaat met twee opmerkingen. De eerste opmerking had betrekking op 'modegrillen' binnen de bestuurskunde. Hij wilde ons aanmoedigen om hier niet te hard achter aan te hollen. Als we bepaalde 'issue-cycles' blijven volgen zoals we nu doen zal een bepaalde gezamenlijke identiteit die binnen de bestuurskunde is ontstaan door het volgen van deze 'issue-cycles', gehandhaafd blijven.

De tweede opmerking had te maken met de relatie tussen de praktische zijde van de bestuurskunde en de bestuurskunde als academische discipline. De bestuurskunde is zowel 'subject-matter' als een 'matter of analysis'. Hesse denkt dat als je bestuurskunde gaat studeren je of helemaal opgaat in de wereld van het academisch denken over overheidsorganisaties of je verdwaald in de duizenden beleidsvelden.

Smolensky en Kouzmin volgen aandachtg...

Na deze vijf trends gaat Dror verder over het feit dat hij vindt dat de bestuurskunde niet adequaat genoeg is.

Het vertrouwen in de overheid neemt af, sommige zeer democratische regeringen laten tekenen van corruptie zien. Regeringen weten niet meer wat ze moeten doen, burgers weten dat regeringen niet weten wat ze aan de criminaliteit moeten doen, maar er wordt verwacht dat we een sterke 'hand' laten zien. Uit een hoop van dit soort zaken blijkt dat regeringen overal in een situatie van afnemende capaciteit tot regeren ver-

de 21e eeuw? We moeten de topambtenaren leren te werken als partners van de politici en naar hen te luisteren, terwijl ze de politici dingen leren betreffende grote beleidskeuzes, waar ze op dat moment mee bezig zijn.

Ten tweede zegt men in 95 procent van de literatuur dat men aangaande de dynamiek in de wereld en de onzekerheid die dit met zich meebrengt moet uitgaan van de kansen dat iets zal gebeuren. Dit is onzin, we hebben hier te maken met realiteit, daar kun je geen kansberekeningen op los

Tegen deze achtergrond wil Hesse de belangrijkste ontwikkelingen in de bestuurskunde opsommen in drie categorieën.

- * Aanpassing, deze categorie heeft betrekking op de ontwikkelingen in West-Europa;
- * Transformatie, deze categorie heeft betrekking op de ontwikkelingen in Oost-Europa;
- * Internationalisatie, deze categorie heeft betrekking op de gang van zaken rond de Europese Unie.

Aanpassing

Overheden zullen hoe dan ook altijd moeten veranderen om zich aan te passen aan nieuwe omstandigheden. De ontwikkeling van overheden is een proces zonder einde.

Wat zich de afgelopen tien jaar in Europa heeft afgespeeld was ook een vorm van aanpassing. De laatste jaren vindt die aanpassing echter plaats door routine-reacties op allerlei veranderingen, zoals openheid. Hierop is een uitzondering en dat is de opkomst van het 'managerialism' binnen de overheid. Economische ontwikkelingen staan sterk op de voorgrond, hierbij zijn privatisering en deregulering de belangrijkste instrumenten. Deze ontwikkelingen worden aangemoedigd door het minder beschikbaar zijn van financiële middelen en het moeten terugbrengen van de uitgaven. Hesse gebruikt voor deze ontwikkelingen niet graag de term 'managerial revolution', hij praat liever over "Het opnieuw trekken van grenzen tussen de publieke en de private sector".

In Groot Brittannië wordt momenteel een onderzoeksgroep samengesteld die zich gaat richten op de 'managerial revolution'. Hesse hoopt dat deze groep zal gaan zorgen voor beter literatuur dan de literatuur die tot nu toe beschikbaar was over dit onderwerp.

Transformatie

In Oost-Europa vinden momenteel

zeer veel veranderingen plaats. Binnen de overheden hebben deze veranderingen voornamelijk te maken met het zoeken naar een nieuwe identiteit en naar nieuwe methoden van dienstverlening.

Hoe reageerden wij op deze veranderingen? Een van de dingen die we hebben geprobeerd om Oost-Europa te helpen is het rechtstreeks toepassen van Westerse modellen over het ontwikkelen van de publieke sector op de veranderingen in Oost-Europa. Dit werkte niet, onder andere door cultuurverschillen en wetgevingsverschillen tussen Oost- en West-Europa.

Daarnaast moet je je bewust zijn van het verleden en de tradities van de organisaties die je gaat begeleiden, het is niet zo dat je helemaal vanaf de bodem begint met iets op te bouwen.

Verder verwacht men in West-Europa dat veranderingen in Oost-Europa wel 'top-down' zullen worden doorgevoerd, maar de Oost-Europese systemen zijn hier niet op berekend, de juiste kennis en middelen ontbreken en daarnaast moet er op gewezen worden dat er de laatste jaren teveel

aandacht is besteed aan het decentraliseren waardoor het centrale gezag haar belangrijkste taken, te weten het besturen en het onder controle houden van de lokale besturen, niet meer naar behoren kan uitvoeren. Ook moet je rekening houden met het feit dat de publieke sector in het verleden in diskrediet is geraakt. Tenslotte moet je je realiseren dat er twee ingrijpende veranderingen tegelijkertijd plaatsvinden, namelijk het invoeren van marktwerking en van democratisering.

Hesse is teleurgesteld in het feit dat degenen hier die de kennis hebben om Oost-Europa te helpen dit niet doen. Hij vindt ook dat we niet verbaasd moeten zijn over het feit dat Oost-Europa geen vooruitgang boekt ondanks het geld dat we er naar toe sturen, want we sturen alleen maar geld en helpen verder niet bij het implementeren van nieuw beleid of door het op andere manieren bijstaan met kennis.

Internationalisering

Internationalisering vergt veel in-

Stijve nekken, aandachtig luisteren, de karakteristieken van een symposium

spanning en aanpassing van de publieke sectoren in West-Europa. Het is echter niet alleen een kwestie van landelijke overheden die zich aanpassen aan de EU, de EU moet zich ook aanpassen aan haar rol.

Als we kijken naar beleid, blijkt dat we vaak kijken naar het aanpassen van de organisaties. We moeten echter niet vergeten om ook te kijken naar de essentie van het beleid. Hesse vraagt zich af of we niet meer moeten kijken naar de komende verdeling van het werk tussen de verschillende lagen van de overheden. Hesse gelooft bovendien niet in het gezamenlijk maken van beleid en hij vraagt zich wederom af waarom we niet meer gaan kijken naar de verdeling van arbeid over de verschillende lagen van de overheden en over de verschillende beleidsterreinen.

Hesse sluit af met te zeggen dat hij hoopt dat we in onze onderzoeken de praktische kanten van de bestuurskunde niet vergeten, want bestuurskunde is zowel een 'matter of analysis' als een 'subject-matter'.

Professor Kouzmin

Na de lunch was er een nieuwe voorzitter, de heer Stolwijk, directeur van de Nederlandse School voor het Openbaar Bestuur.

De estafette werd voortgezet met professor Kouzmin. Professor Kouzmin is van origine 'civil engineer', hij is lid geweest van de raad van commissarissen van de Snowy Mountain Engineering Company en momenteel is hij verbonden aan de West-Sydney University te Sydney, Australië.

Kouzmin zette in zeven punten uiteen wat hij vindt van de recente ontwikkelingen in de bestuurskunde.

I. De bestuurskunde is niet ingegaan op de uitdagingen die het economisch rationalisme biedt.

Er wordt op overheidsgebied steeds meer gewerkt met allerlei economische modellen en theorieën zoals bijvoorbeeld het '(new) managerialism'. Hier wordt echter vanuit de bestuurskunde nauwelijks op gereageerd, zodat de economen een gedeelte van ons werkgebied kunnen wegkapen. Waarom laten we dit zomaar gebeuren?

II. De organisatie-theoretische basis van de bestuurskunde.

Naast het feit dat de bestuurskunde nauwelijks reageert op ontwikkelingen in de economische sector van de overheid negeert ze ook de verfijningen in interne organisaties. Vanaf de jaren zestig wordt bestuurskunde-studenten al geleerd dat organisaties bestaan uit routine zaken en niet-routine zaken. Vervolgens wordt echter nauwelijks aandacht geschonken aan de niet-routine zaken. Het Crisis Onderzoeksteam en haar werk op het gebied van crisismanagement zijn goede initiatieven om binnen de bestuurskunde meer aandacht te besteden aan niet-routine zaken.

III. De complexiteit- en ontwerp-programma's voor organisaties.

Als niet-Europeaan staat Kouzmin wellicht iets sceptischer tegenover de moderniseringsprogramma's in Europa. Kouzmin is van mening dat we de Oost-Europese ervaringen uit het experimenteren met een alternatief regeringssysteem niet zomaar moeten afdoen als een historische fout. Als bestuurskundigen zouden we verstandiger moeten zijn. Verder zouden we om allerlei veranderingen/verbeteringen binnen de overheid te bewerkstelligen ook eens moeten denken aan het invoeren van 'think-tanks'.

IV. Het verwijderen van de culturele aspecten binnen bestuurskunde.

Voor veel begrippen die in sommige

landen worden gebruikt binnen de bestuurskunde bestaan in andere landen geen woorden. Voor sommige begrippen bestaan wel woorden, maar dan met een net iets andere betekenis. Het ontbreken van woorden en het net iets anders betekenen van woorden heeft vaak te maken met de cultuur in dat land. Als je een rijtje maakt met dit soort woorden uit verschillende landen merk je met hoeveel cultuur de bestuurskunde heimelijk is doorspekt.

V. Ideologie

De bestuurskunde omvat een hoop constant veranderende formaties van ideologieën. Management is een ideologie, beleid is een ideologie, etc. Kouzmin is geïnteresseerd in het verwijderen van het ideologisch gehalte dat in veel van de zaken die bestuurskunde propageert aanwezig is.

VI. Globalisering

De globalisering zal er voor zorgen dat veel onderwerpen waarover Kouzmin vandaag maar eventjes heeft gepraat, nader belicht zullen worden.

Zal globalisering het einde betekenen van de ideologieën? Nee, waarschijnlijk niet, er zullen misschien wel nieuwe ideologieën bijkomen.

Zal globalisering het einde betekenen van de geografie en het nationalisme? Daar kan Kouzmin geen antwoord op geven, wat hij wel weet is dat de begrippen ideologie en nationalisme in Europa een beduidend andere betekenis hebben dan elders. Verder wil hij er ons op wijzen dat we niet moeten denken dat de totstandkoming van de EU ervoor zal zorgen dat we in een klap van al onze problemen af zijn.

VII. Bestuurskunde als discipline en als opleiding

Veel organisaties in de publieke sector zien niet veel in het aannemen van bestuurskundigen, dit komt omdat de opleiding bestuurskunde geen

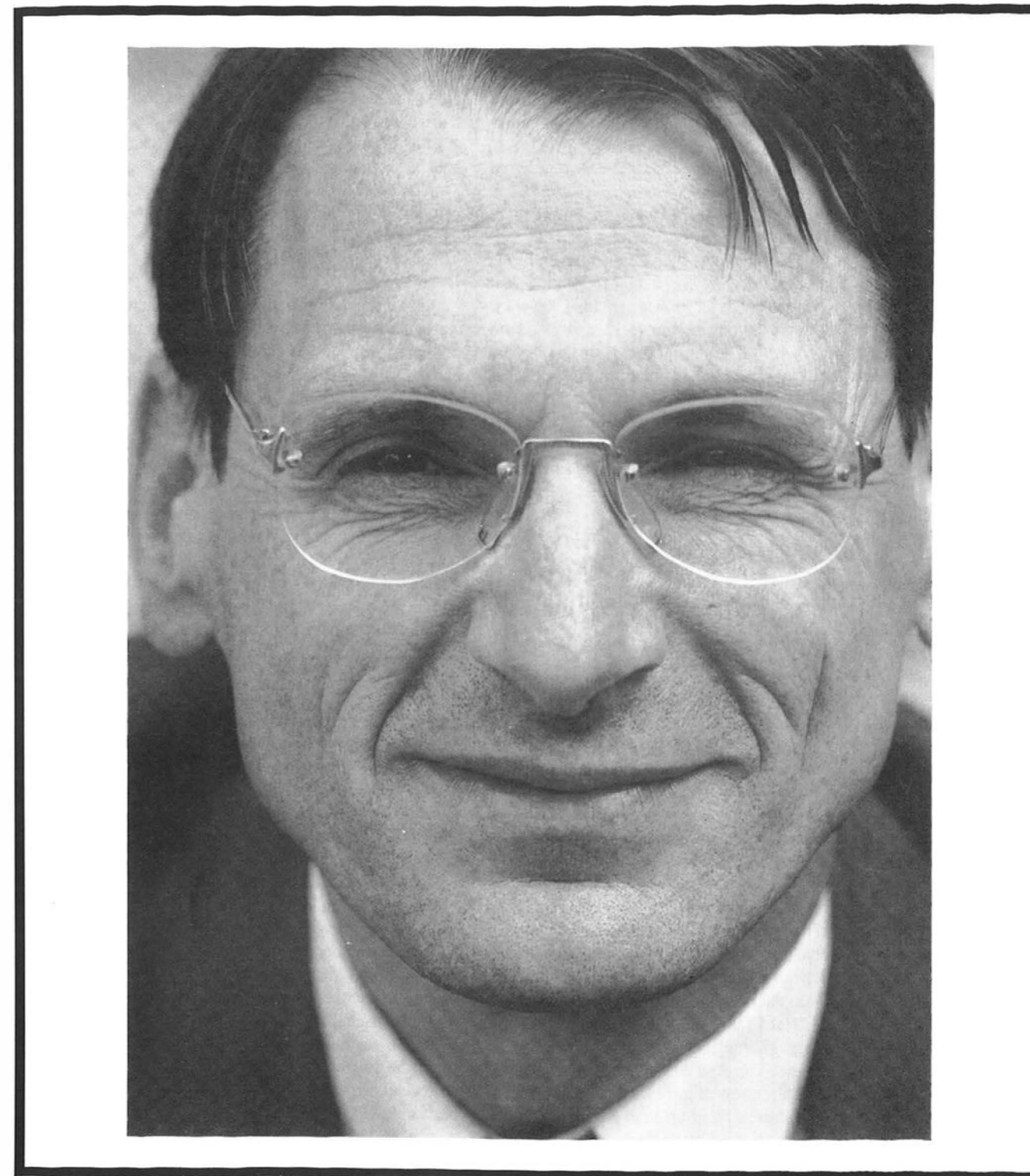
mensen aflevert met gegarandeerde 'behavioural competency'. Vooral in Anglo-Saksische landen vindt momenteel een verandering plaats waarbij van universiteiten wordt verwacht dat ze een zo goed mogelijke opleiding leveren tegen een zo laag mogelijke prijs en dat universiteiten onderling gaan concurreren. ■

De organisatie en sprekers van links naar rechts: Schepers, Roborgh, Jorna, Kouzmin, Hesse, mevr. Dror, Wamsley, Smolensky, Stolwijk en de Vries

Door technische omstandigheden is helaas het gedeelte waarin Smolensky en Wamsley op het symposium spraken verloren gegaan. Daarvoor onze welgemeende excuses, de redactie.

Is het werkelijk zijn schuld dat: de beurs minder dan de helft is van de bijstand, het collegegeld f 500 omhoog gaat en we dus meer moeten lenen of werken, terwijl we daarvoor minder tijd krijgen, hierdoor (aanstaande) studenten in de problemen komen en het hoger onderwijs verlaten, wat leidt tot kennisverarming, minder industriële innovatie en economische achteruitgang?

of is het 'slechts' zijn generatie die nadat zij volop heeft geprofiteerd van wat onze grootouders na de oorlog hebben opgebouwd, op dit moment de laatste voordelen uit de economie persen en ons een 'Derde Wereld' economie nalaten, niet ingesteld op omgevingsontwikkelingen en zonder noodzakelijk kapitaal en kennis? ■

